

Projekt

z dnia 8 lutego 2017 r.

Zatwierdzony przez .....

**UCHWAŁA NR .....
RADY MIASTA RYBNIKA**

z dnia ..... 2017 r.

w sprawie przyjęcia „Programu działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami dla Miasta Rybnika na lata 2017 – 2020”

Na podstawie:

- art. 4 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. *o samorządzie powiatowym* (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 814 ze zmianą),
- art. 35a ust. 1 pkt 1 i art. 44b ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 2046),

na wniosek Prezydenta Miasta, po zaopiniowaniu przez Komisję Zdrowia i Pomocy Społecznej oraz Powiatową Społeczną Radę do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Rybniku,

Rada Miasta Rybnika

uchwala:

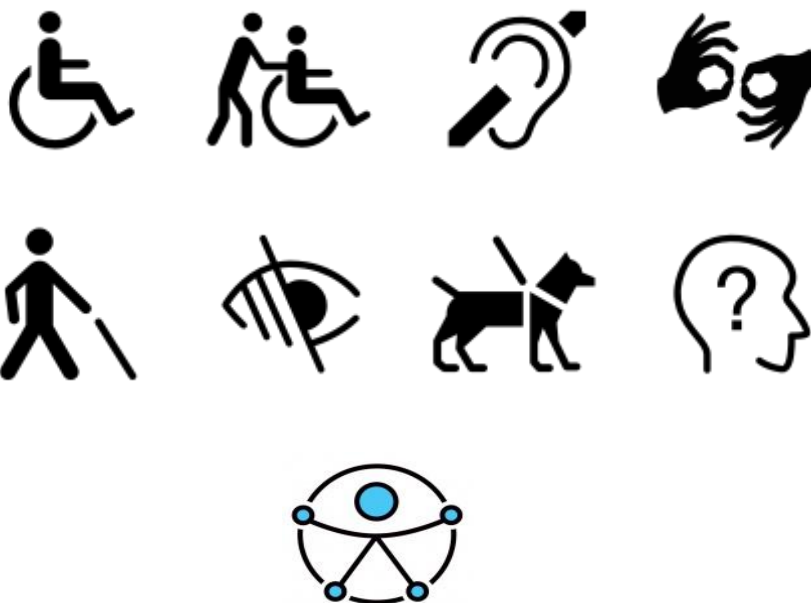
§ 1. Przyjąć *Program działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami dla Miasta Rybnika na lata 2017 – 2020*, w brzmieniu stanowiącym załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Rybnik. Miasto z ikrą.

***PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI
DLA MIASTA RYBNIKA
NA LATA 2017 – 2020***

SPIS TREŚCI

1.	WPROWADZENIE	3
2.	DEFINICJE	4
3.	DIAGNOZA SKALI ZJAWISKA NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	5
4.	INWENTARYZACJA DZIAŁAŃ, PODEJMOWANYCH PRZEZ MIASTO, NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	16
5.	ANALIZA ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO MIASTA RYBNIKA	36
6.	CELE PROGRAMU I FORMY ICH REALIZACJI	38
7.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU	50
8.	ADRESACI ORAZ REALIZATORZY PROGRAMU	50
9.	MONITORING I EWALUACJA	51
10.	ZAKOŃCZENIE	51
11.	SPIS TABEL I WYKRESÓW	52

1. WPROWADZENIE

Zgodnie z art. 35a ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o *rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* do zadań powiatu należy opracowywanie i realizacja, zgodnych z powiatową strategią dotyczącą rozwiązywania problemów społecznych, powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie:

- rehabilitacji społecznej,
- rehabilitacji zawodowej i zatrudniania,
- przestrzegania praw osób niepełnosprawnych.

Program działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami dla Miasta Rybnika na lata 2017 – 2020, zwany w dalszej części „Programem”, jest kluczowym dokumentem w polityce Miasta Rybnika, zawierającym działania adresowane do niepełnosprawnych oraz osób przewlekłe chorych mieszkańców w różnych obszarach życia. Wpisuje się w realizację *Polityki Społecznej Miasta Rybnika 2023+* (miejska i powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych), przyjętej uchwałą nr 428/XXVII/2016 Rady Miasta Rybnika z dnia 17 listopada 2016 r. (*Cel strategiczny C.3 Włączyć społecznie i wesprzeć osoby z niepełnosprawnościami i ich rodziny, Program C.3.1.*). Ponadto, Program jest zgodny z krajowymi, regionalnymi i innymi lokalnymi¹ dokumentami strategicznymi.

Celem Programu jest optymalne zaspokojenie potrzeb życiowych i podniesienie jakości życia osób z niepełnosprawnościami i przewlekłe chorych w Rybniku, poprzez wsparcie tych osób i ich rodzin, zgodnie z zasadą pomocniczości (subsydiarności).

Program stanowić będzie **podstawę** do opracowania i realizacji projektów na rzecz osób niepełnosprawnych oraz umożliwi pozyskiwanie środków finansowych m.in. z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i Unii Europejskiej.

Jednostki samorządu terytorialnego jako najbliższe obywatelowi wspierają osoby niepełnosprawne w społeczności lokalnej. Uprawnienie dla gminy do realizowania zadań na rzecz tej grupy osób wynika z ustawy o *samorządzie gminnym*, w której ustawodawca w art. 7 ust. 1 wskazał, że do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, zaliczając działania skierowane do osób niepełnosprawnych do spraw szeroko pojętej ochrony zdrowia (pkt 5). Miasto Rybnik, zgodnie z ustawą o *samorządzie powiatowym*, wykonuje również zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie m.in. **wspierania osób niepełnosprawnych** (art. 4 ust. 1 pkt 5). Należy jednak pamiętać, że poprawa życia osób niepełnosprawnych nie leży wyłącznie w kompetencji samorządu terytorialnego, którego organy działają jedynie w granicach ustalonych przez obowiązujące przepisy prawne.

Program zatem będzie realizowany przy **współpracy** wielu instytucji, organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów, zajmujących się sprawami osób z niepełnosprawnościami. Finansowanie Programu będzie odbywać się w ramach budżetu Miasta oraz środków pozabudżetowych pozyskiwanych z innych źródeł lub bezkosztowo. Znaczącą rolę we wdrażaniu Programu pełnić będą jednostki organizacyjne Miasta, specjalizujące się w świadczeniu usług społecznych, zawodowych i realizacji zadań z zakresu wspierania osób z niepełnosprawnościami w różnych sferach życia, oraz organizacje pozarządowe, które zrzeszają osoby niepełnosprawne i ich opiekunów, wypowiadają się w ich imieniu i reprezentują ich interesy.

---

¹ M.in. *Strategią Zintegrowanego Rozwoju Miasta Rybnika do roku 2020*, przyjętą uchwałą nr 140/XI/2015 Rady Miasta Rybnika z dnia 18 czerwca 2015 r.

W proces tworzenia Programu włączeni byli mieszkańcy Miasta i organizacje pozarządowe (**partycypacyjność**) poprzez:

- udział w otwartym posiedzeniu Powiatowej Społecznej Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Rybniku w dniu 14 stycznia 2016 r., podczas którego istniała możliwość podzielenia się sugestiami i opiniami, dotyczącymi spraw osób niepełnosprawnych w Rybniku,
- spotkanie w dniu 2 lutego 2016 r. w sprawie opieki nad dorosłymi osobami niepełnosprawnymi, w którym uczestniczyli przedstawiciele samorządu (radni Miasta Rybnika), jednostek organizacyjnych Miasta i placówek oświatowych, zajmujących się osobami niepełnosprawnymi, oraz rodzice i opiekunowie tych osób,
- proces tworzenia *Polityki Społecznej Miasta Rybnika 2023+*,
- Zespół zadaniowy do opracowania projektu Programu, powołany zarządzeniem nr 429/2015 Prezydenta Miasta Rybnika z dnia 21 lipca 2015 r., w skład którego weszli m.in. przedstawiciele organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych,
- konsultacje społeczne projektu Programu.

Przystępując do tworzenia Programu dokonano diagnozy skali zjawiska niepełnosprawności wśród mieszkańców Rybnika (dane statystyczne), a także inwentaryzacji działań dotychczas podejmowanych przez Miasto na rzecz tej grupy osób, które zebrano na podstawie informacji przekazanych przez wydziały Urzędu Miasta, jednostki organizacyjne Miasta, instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe. Dokonana została również analiza środowiska społecznego Miasta Rybnika w zakresie niepełnosprawności.

2. DEFINICJE

Niepełnosprawność z uwagi na powszechność i konsekwencje w sensie indywidualnym oraz społecznym jest określana jako „jedno z najpoważniejszych zjawisk współczesnego świata”². Niepełnosprawność dotyczy nie tylko samą osobą niepełnosprawną, ale całą rodzinę i wpływa na wiele jej obszarów, tj. na sytuację materialną, społeczną czy zdrowotną. Zgłębienie tej problematyki wymaga wskazania definicji *niepełnosprawności/osoby niepełnosprawnej czy z niepełnosprawnością*. Jednakże nie ma w nauce i prawie jednej, uniwersalnej takiej definicji.

Według **Światowej Organizacji Zdrowia (WHO)** osoba niepełnosprawna to taka, która nie może samodzielnie, częściowo lub całkowicie zapewnić sobie możliwości normalnego życia indywidualnego i społecznego na skutek wrodzonego lub nabytego upośledzenia sprawności fizycznej lub psychicznej.

Z kolei **Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych**, ratyfikowana przez Polskę w dniu 6 września 2012 r., do osób niepełnosprawnych zalicza te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami. Realizacja konwencji wiąże się z zapewnieniem i popieraniem pełnej realizacji praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich osób niepełnosprawnych, bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność³.

W Polsce stosowane są co najmniej dwie definicje dotyczące osób niepełnosprawnych. Pierwsza z nich to definicja wynikająca z przepisów prawa i dotycząca prawnej podstawy kwalifikacji do grupy osób niepełnosprawnych. Natomiast druga, dużo szersza, stosowana jest w statystyce Głównego Urzędu Statystycznego. Definicja statystyczna ujmuje bowiem nie tylko osoby niepełnosprawne

² A. Frąckiewicz-Wronka, M. Zralek „Niepełnosprawni w działaniach samorządu terytorialnego” [w:] *Samorządowa polityka społeczna*, red. A. Frąckiewicz-Wronka, Warszawa 2002, strony 184-185.

³ **Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność** oznacza jakiegokolwiek różnicowanie, wykluczanie lub ograniczanie ze względu na niepełnosprawność, którego celem lub skutkiem jest naruszenie lub zniweczenie uznania, korzystania z lub wykonywania wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie polityki, gospodarki, społecznej, kulturalnej, obywatelskiej lub w jakiegokolwiek innej, na zasadzie równości z innymi osobami.

prawnie, ale również osoby, które co prawda orzeczenia o niepełnosprawności nie posiadają, lecz deklarują, że mają ograniczenia w wykonywaniu wybranych czynności (tzw. niepełnosprawność biologiczna).

W **Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych**, uchwalonej w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w oparciu o *Konstytucję, Powszechną Deklarację Praw Człowieka, Konwencję Praw Dziecka* oraz *Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych*, przez osoby niepełnosprawne rozumie się osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi.

Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej (...) definiuje *niepełnosprawność* jako trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

3. DIAGNOZA SKALI ZJAWISKA NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r. liczba osób niepełnosprawnych ogółem w Polsce wynosiła na koniec marca 2011 r. około 4,7 mln (dokładnie 4.697 tys.). Tym samym **liczba osób niepełnosprawnych stanowiła 12,2% ludności kraju**. Udział mężczyzn wśród osób niepełnosprawnych wynosił 46,1% wobec 53,9% dla kobiet. Prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności posiadało w 2011 r. ponad 3,1 mln osób (dokładnie 3.133,5 tys.). Liczebność zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie (jednocześnie) wynosiła 2.652 tys., tylko prawnie – 479,5 tys., tylko biologicznie – 1.565,6 tys., biologicznie – 4.217,6 tys.

Sporządzenie pełnej charakterystyki problemu niepełnosprawności jest niezwykle trudne, z uwagi na brak jednego źródła gromadzenia danych statystycznych, dotyczących wszystkich niepełnosprawnych mieszkańców Rybnika. Jedynym pełnym źródłem danych w tym temacie są narodowe spisy powszechne z 2002 i 2011 r., których wyniki przedstawia poniższa tabela⁴.

Tabela 1. Osoby niepełnosprawne w Mieście Rybniku – wyniki narodowych spisów powszechnych w 2002 i 2011 r. (według płci, ekonomicznych grup wieku i kategorii niepełnosprawności)

Wyszczególnienie	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2002	2011	2002	2011	2002	2011
Ludność wg płci	142.731	140.924	70.109	68.847	72.622	72.077
Liczba osób niepełnosprawnych ogółem	13.043	16.234	6.617	7.487	6.426	8.747
– prawnie	9.953	9.869	5.434	5.038	4.519	4.831
– tylko biologicznie	3.090	6.365	1.183	2.449	1.907	3.916
Liczba osób niepełnosprawnych w wieku przedprodukcyjnym	763	874	418	474	345	400
– prawnie	468	710	240	382	228	328
– tylko biologicznie	295	164	178	92	117	72

⁴ W tabeli wykazano:

- osoby niepełnosprawne **prawnie**, tj. takie, które mają odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony,
- osoby niepełnosprawne **tylko biologicznie**, tj. takie, które nie mają orzeczenia, ale mają (odczuwają) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania podstawowych czynności.

Liczba osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym	7.668	7.817	4.702	4.463	2.966	3.354
– prawnie	6.733	5.451	4.176	3.179	2.557	2.272
– tylko biologicznie	935	2.366	526	1.284	409	1.082
Liczba osób niepełnosprawnych w wieku poprodukcyjnym	4.612	7.543	1.497	2.550	3.115	4.993
– prawnie	2.752	3.708	1.018	1.477	1.734	2.231
– tylko biologicznie	1.860	3.835	479	1.073	1.381	2.762

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Z przedstawionych danych wynika, że **liczba osób niepełnosprawnych w Mieście Rybniku w 2011 r. stanowiła 11,52% ludności** wobec 9,14% w 2002 r. Udział mężczyzn wśród osób niepełnosprawnych był podobny jak w skali całego kraju.

Informacje dotyczące skali zjawiska, jakim jest niepełnosprawność, oraz charakterystyka demograficzno-społeczna stanowiły podstawę zaplanowania strategii Miasta w zakresie niepełnosprawności, którą przedstawiono w *Polityce Społecznej Miasta Rybnika 2023+* (strony 73-77). Ponadto, w *Programie wsparcia dla niepełnosprawnych mieszkańców Miasta Rybnika w dostępie do rehabilitacji na lata 2016 – 2018*, przyjętym uchwałą nr 334/XX/2016 Rady Miasta Rybnika z dnia 21 kwietnia 2016 r., przedstawiono częściową diagnozę osób niepełnosprawnych, szczególnie pod kątem rehabilitacji społecznej. Z diagnozy tej wynika, że osoby z niepełnosprawnościami napotykają w życiu wiele barier, a świadczenia na ich rzecz nie zaspokajają w pełni wszystkich potrzeb, dlatego osoby te wymagają specjalistycznego wsparcia, szczególnie na poziomie lokalnym.

Analizę zjawiska w niniejszym dokumencie rozszerzono o **dane Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku**, zwanego w dalszej części „Zespołem”, za lata 2011 – 2015. Pod uwagę brano wyłącznie osoby ubiegające się o orzeczenie Zespołu, tj. orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany, lekki) lub orzeczenie o niepełnosprawności – w przypadku niepełnosprawnych do 16 roku życia. Orzeczenia te stanowią podstawę m.in. do korzystania z uprawnień i ulg, przysługujących osobom niepełnosprawnym (*orzecznictwo dla celów pozarentowych*). Należy jednak zauważyć, że osoby niepełnosprawne jednocześnie mogą posiadać orzeczenia kilku organów orzekających. Przykładowo osoby pobierające rentę socjalną będą legitymowały się orzeczeniem wydanym przez lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a dla celów uzyskania karty parkingowej będą posiadały orzeczenie Zespołu.

W latach 2011 – 2015 do Zespołu wpłynęło łącznie **14.648 wniosków** mieszkańców Rybnika o wydanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności i niepełnosprawności. W związku ze zmianą przepisów dotyczących wydawania kart parkingowych, analiza danych pod kątem celów dla jakich składany był wniosek o wydanie orzeczenia nie jest do końca miarodajna. Istnieją różne cele, dla których osoba zainteresowana może złożyć wniosek, jednak w statystykach ujmowany jest tylko cel główny.

Najczęstszym celem uzyskania orzeczenia było otrzymanie zasiłku pielęgnacyjnego. Przy czym należy zauważyć, że od połowy 2014 r. w znaczący sposób wzrosła liczba osób ubiegających się o wydanie orzeczenia uprawniającego do karty parkingowej. Większość osób posiadających kartę parkingową, wydaną przed 1 lipca 2014 r., zostało pozbawionych tego prawa. Chcąc ubiegać się o przywilej związany z posiadaniem karty musiały zwrócić się do Zespołu o wydanie orzeczenia. Wśród tych osób były osoby, którym już wcześniej wydano orzeczenie Zespołu, ale także takie, które orzeczeń Zespołu nie posiadały, gdyż karta była wydana na podstawie decyzji innych organów. Tabele 2 i 3 przedstawiają, jak kształtowały się cele złożenia wniosków w poszczególnych latach.

Tabela 2. Cele złożenia wniosków do Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku w latach 2011 – 2015 (osoby powyżej 16 roku życia)

Liczba złożonych wniosków w roku Cel uzyskania orzeczenia	2011		2012		2013		2014		2015	
	wnioski	%	wnioski	%	wnioski	%	wnioski	%	wnioski	%
Odpowiednie zatrudnienie	428	18,66	436	18,32	508	20,68	401	14,31	353	14,49
Szkolenie	1	0,04	1	0,04	4	0,16	0	0	2	0,08
Uczestnictwo w terapii zajęciowej	18	0,78	17	0,71	21	0,85	9	0,32	6	0,25
Konieczność zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	317	13,82	257	10,80	266	10,83	192	6,85	152	6,24
Korzystanie z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji (korzystanie z usług socjalnych, opiekuńczych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych)	295	12,86	376	15,80	342	13,92	266	9,49	253	10,39
Zasilek pielęgnacyjny	962	41,94	863	36,26	848	34,51	759	27,08	767	31,49
Korzystanie z karty parkingowej	181	7,89	285	11,97	352	14,33	1.107	39,49	854	35,06
Inne ulgi i uprawnienia	92	4,01	145	6,10	116	4,72	69	2,46	49	2,00
Razem	2.294	100	2.380	100	2.457	100	2.803	100	2.436	100

Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Tabela 3. Cele złożenia wniosków do Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku w latach 2011 – 2015 (osoby poniżej 16 roku życia)

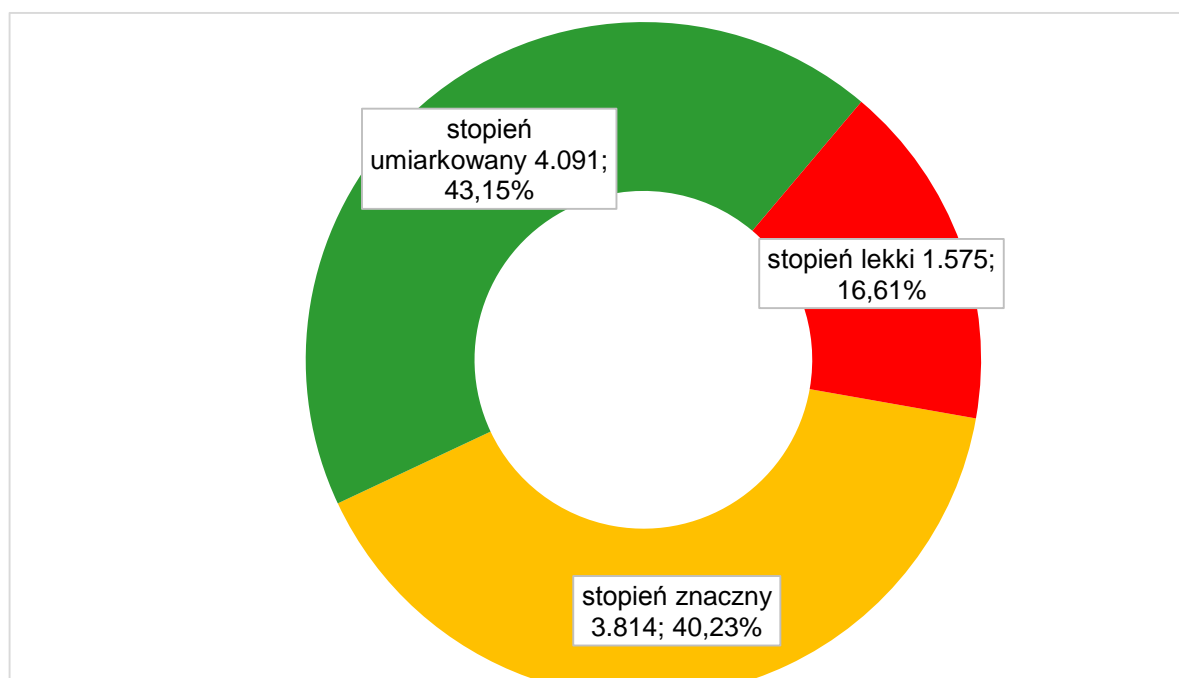
Liczba złożonych wniosków w roku Cel uzyskania orzeczenia	2011		2012		2013		2014		2015	
	wnioski	%	wnioski	%	wnioski	%	wnioski	%	wnioski	%
Zasilek pielęgnacyjny	395	93,16	438	92,02	406	87,88	386	86,55	416	88,51
Zasilek stały/ świadczenie pielęgnacyjne	22	5,19	24	5,04	46	9,96	33	7,40	35	7,45
Inne	7	1,65	14	2,94	10	2,16	27	6,05	19	4,04
Razem	424	100	476	100	462	100	446	100	470	100

Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

W omawianym okresie wydano **13.479 orzeczeń**, w tym 11.428 orzeczeń o stopniu niepełnosprawności dla osób powyżej 16 roku życia i 2.051 orzeczeń o niepełnosprawności dla osób poniżej 16 roku życia. Liczba wydanych orzeczeń nie jest tożsama z liczbą osób niepełnosprawnych. Orzeczenia są wydawane okresowo bądź na trwałe. Jedna osoba może być orzekana kilka razy. Tym samym liczba orzeczeń nie pokrywa się z liczbą osób niepełnosprawnych. W latach 2011 – 2015 w Rybniku orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności legitymowało się **9.480 osób** (wykres 1), a orzeczeniem o niepełnosprawności **1.177 osób**.

Wykres 1. Liczba wydanych orzeczeń według stopnia niepełnosprawności w latach 2011 – 2015

Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Spośród osób niepełnosprawnych powyżej 16 roku największa grupa posiadała umiarkowany stopień niepełnosprawności (43,15%). Nieco mniej osób legitymowało się znacznym stopniem (40,23%), natomiast tylko 16,61% stopniem lekkim. Wśród osób, którym wydano orzeczenie o stopniu niepełnosprawności 52% stanowiły kobiety, a 48% mężczyźni. W odmienny sposób wygląda procentowy udział w orzeczeniach o niepełnosprawności – w tej grupie 39% stanowiły dziewczynki, natomiast chłopcy 61%. Tabele 4 – 6 oraz wykresy 2 – 4 ilustrują liczbę osób niepełnosprawnych, wydanych orzeczeń z uwzględnieniem przyczyn niepełnosprawności, wieku, płci, poziomu wykształcenia oraz zatrudnienia.

Tabela 4. Osoby niepełnosprawne, które uzyskały orzeczenia w latach 2011 – 2015 (według rodzaju orzeczenia)

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	Razem
Rodzaj orzeczenia						
Orzeczenia o stopniu niepełnosprawności (łącznie), w tym:						
znacznym	813	894	772	801	904	4.184
	37,74%	41,37%	34,90%	34,95%	34,65%	
umiarkowanym	808	790	945	1.137	1.352	5.032
	37,51%	36,56%	42,72%	49,61%	51,82%	
lekki	533	477	495	354	353	2.212
	24,75%	22,07%	22,38%	15,44%	13,53%	
Orzeczenia o niepełnosprawności	382	426	422	392	429	2.051
Ogółem	2.536	2.587	2.634	2.684	3.038	13.479

Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Tabela 5. Osoby niepełnosprawne posiadające orzeczenie o niepełnosprawności (osoby do 16 roku życia) w latach 2011 – 2015 (według przyczyny niepełnosprawności, wieku i płci)

Lp.	Symbol przyczyny niepełnosprawności	Liczba osób według symbolu przyczyny niepełnosprawności					
		Razem (4+5+6) (7+8)	według wieku			według płci	
			do 3 lat	4-7	8-16	K	M
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	01-U	79	0	27	52	35	44
2.	02-P	71	1	14	56	12	59
3.	03-L	176	55	64	57	65	111
4.	04-O	27	5	11	11	12	15
5.	05-R	99	28	26	45	46	53
6.	06-E	63	11	20	32	31	32
7.	07-S	206	49	55	102	82	124
8.	08-T	9	3	2	4	4	5
9.	09-M	26	5	8	13	9	17
10.	10-N	215	116	56	43	83	132
11.	11-I	91	24	28	39	49	42
12.	12-C	115	20	48	47	27	88
Ogółem		1.177	317	359	501	455	722

Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Objaśnienia symboli przyczyn niepełnosprawności:

01-U – upośledzenie umysłowe;

02-P – choroby psychiczne;

03-L – zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu;

04-O – choroby narządu wzroku;

05-R – upośledzenie narządu ruchu;

06-E – epilepsja;

07-S – choroby układu oddechowego i krążenia;

08-T – choroby układu pokarmowego;

09-M – choroby układu moczowo-płciowego;

10-N – choroby neurologiczne;

11-I – inne, w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego;

12-C – całościowe zaburzenia rozwojowe.

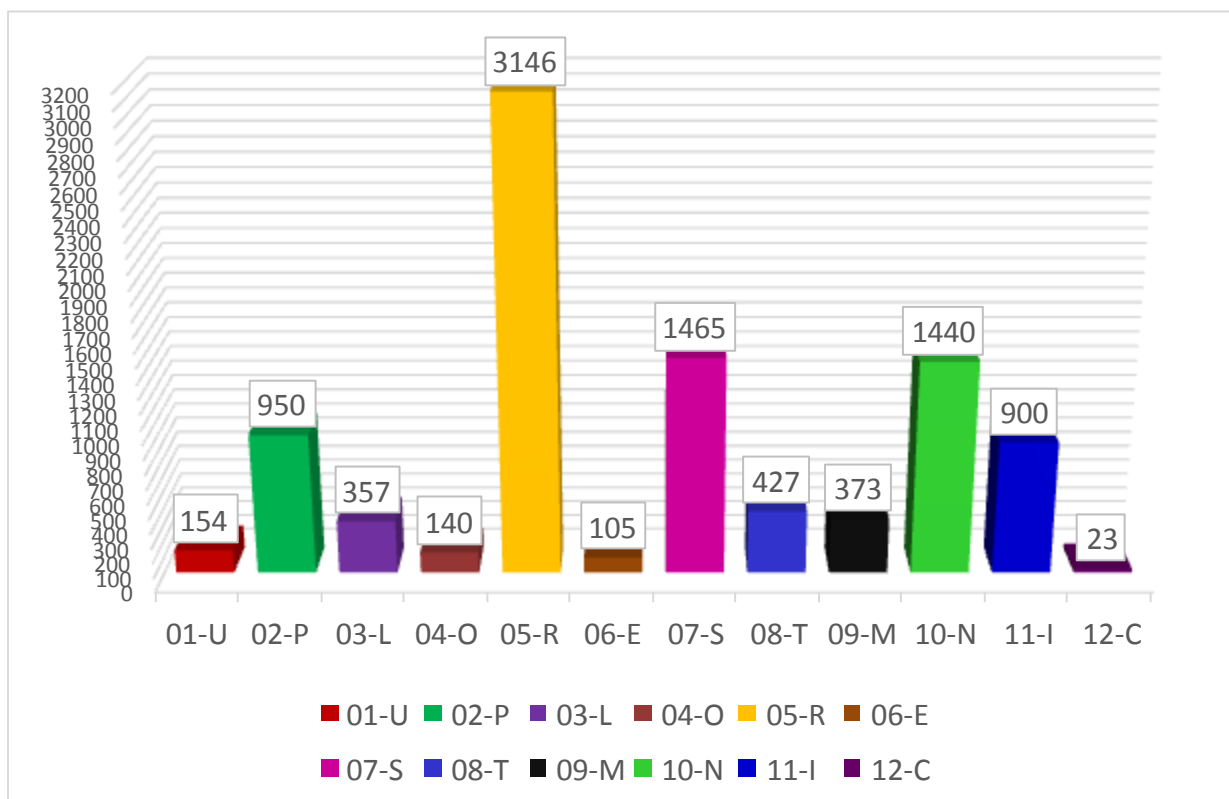
Z powyższej tabeli wynika, że wśród osób do 16 roku życia przyczynami niepełnosprawności są głównie: choroby neurologiczne, choroby układu oddechowego i krążenia, a także zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu. Najbardziej występującą przyczyną niepełnosprawności były choroby układu pokarmowego. Osoby w wieku 8-16 lat stanowiły najliczniejszą grupę wśród tych osób niepełnosprawnych.

Tabela 6. Osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności w latach 2011 – 2015 (według przyczyny i stopnia niepełnosprawności, wieku, płci, poziomu wykształcenia oraz zatrudnienia)

Lp.	Symbol przyczyny niepełnospr.	Liczba osób według symbolu niepełnosprawności																
		Według stopnia niepełnosprawności				Według wieku				Według płci		Według poziomu wykształcenia					Według zatrudnienia	
		Razem (4+5+6)	znaczny	umiarkow.	lekki	16-25	26-40	41-59	60 lat i więcej	K	M	mniej niż podstaw.	podstaw. i gimnaz.	zasadnicze	średnie	wyższe	pracujący	nie-pracujący
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1.	01-U	154	79	51	24	104	34	14	2	67	87	63	60	28	2	1	4	150
2.	02-P	950	363	453	134	66	175	333	376	489	461	67	334	318	196	35	48	902
3.	03-L	357	140	87	130	42	20	104	191	164	193	35	104	130	63	25	27	330
4.	04-O	140	57	43	40	18	20	48	54	87	53	6	37	48	40	9	12	128
5.	05-R	3.146	991	1.567	588	127	218	915	1.886	1.673	1.473	149	691	1.148	871	287	300	2.846
6.	06-E	105	5	40	60	38	28	30	9	53	52	8	29	37	18	13	18	87
7.	07-S	1.465	629	689	147	59	42	365	999	631	834	76	407	577	320	85	95	1.370
8.	08-T	427	277	125	25	15	20	147	245	203	224	15	94	184	105	29	44	383
9.	09-M	373	263	98	12	14	18	93	248	183	190	16	90	138	108	21	21	352
10.	10-N	1.440	556	560	324	116	160	462	702	753	687	86	319	552	372	111	158	1.282
11.	11-I	900	449	369	82	69	75	316	440	653	247	46	234	281	256	83	111	789
12.	12-C	23	5	9	9	22	1	0	0	5	18	11	9	2	1	0	0	23
Ogółem		9.480	3.814	4.091	1.575	690	811	2.827	5.152	4.961	4.519	578	2.408	3.443	2.352	699	838	8.642

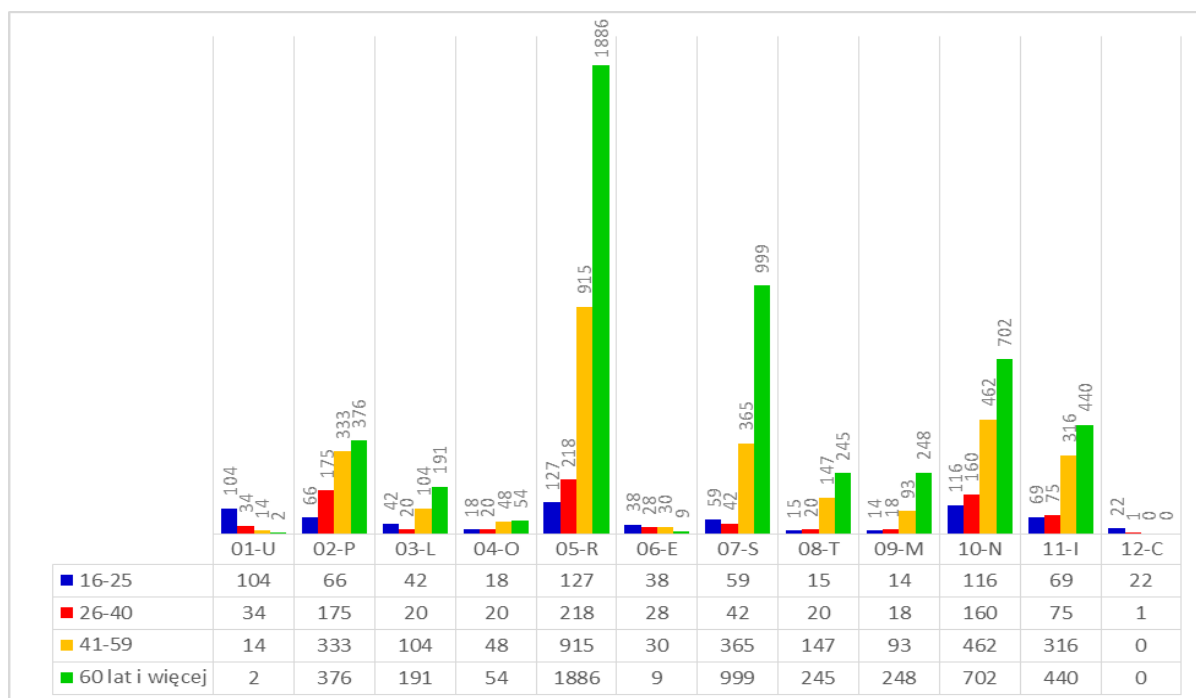
Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Wykres 2. Liczba wydanych orzeczeń w latach 2011 – 2015 według przyczyny niepełnosprawności (dotyczy osób powyżej 16 roku życia)

Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Wykres 3. Wiek osób niepełnosprawnych w latach 2011 – 2015 z podziałem na przyczynę niepełnosprawności (dotyczy osób powyżej 16 roku życia)

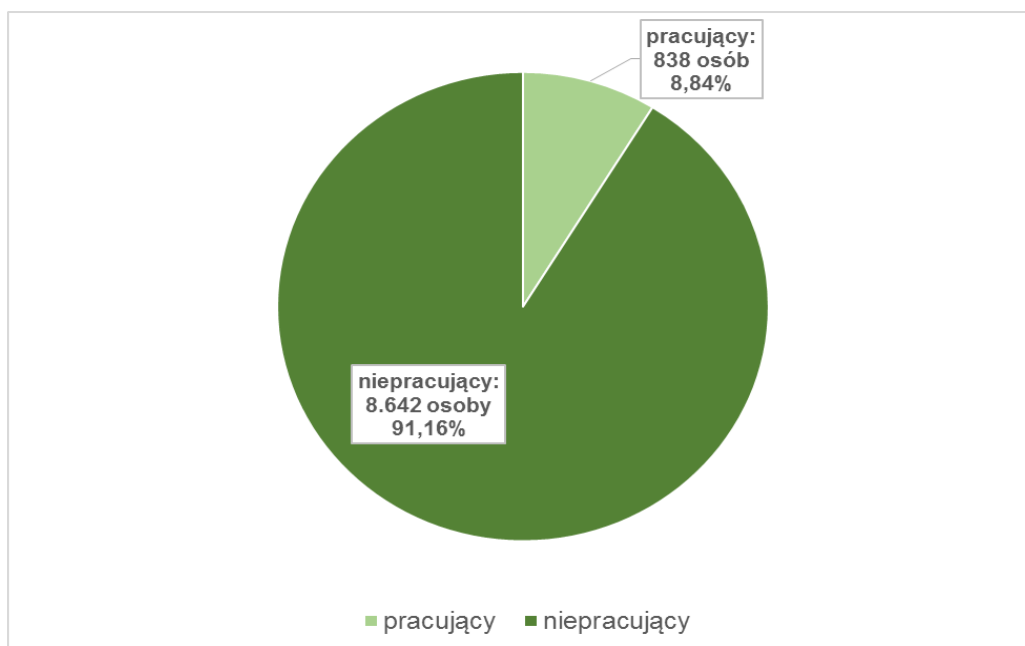
Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Najczęstszymi schorzeniami powodującymi niepełnosprawność u osób powyżej 16 roku życia były choroby narządu ruchu, choroby neurologiczne oraz choroby krążenia i układu oddechowego. Najbardziej występującą przyczyną niepełnosprawności były całościowe zaburzenia rozwojowe (wykres 2).

Największą grupę wśród osób niepełnosprawnych stanowią osoby w wieku powyżej 60 roku życia z ograniczeniami ruchowymi (symbol przyczyny niepełnosprawności 05-R i 10-N), a najmniejszą osoby w wieku 16-25 lat – wykres 3.

Osoby niepełnosprawne, które uzyskały orzeczenia, charakteryzują się niskim poziomem wykształcenia i niską aktywnością zawodową. Nadal zauważa się, że osoby niepełnosprawne są znacznie gorzej wykształcone niż osoby sprawne. Najwięcej wśród niepełnosprawnych rybniczian stanowią osoby mające wykształcenie zasadnicze, podstawowe i gimnazjalne oraz średnie, a tylko 7,37% posiadało wykształcenie wyższe. Niewielki odsetek (8,84%) osób legitymujących się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności pozostaje w zatrudnieniu (wykres 4). Pozostałe osoby to osoby ubiegające się o zatrudnienie, mające uprawnienia emerytalne, a także te które nie zamierzają podejmować zatrudnienia, lecz korzystać z pomocy społecznej.

Wykres 4. Osoby niepełnosprawne w latach 2011 – 2015 według zatrudnienia (dotyczy osób powyżej 16 roku życia)

Źródło: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku

Na dzień **31 grudnia 2016 r. 9.520 mieszkańców Rybnika** było prawnie uznanych za niepełnosprawnych (orzeczenie Zespołu), co stanowiło **7% ogółu mieszkańców**. W liczbie tej 8.672 stanowiły osoby powyżej 16 roku życia, legitymujące się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności (z czego kobiety – 4.717), a 848 to dzieci do 16 roku życia, posiadające orzeczenie o niepełnosprawności (z czego chłopcy – 531). Wśród osób powyżej 16 roku życia przeważały osoby:

- z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności – 3.745 (ze stopniem lekkim – 1.613 osób, a ze znacznym 3.314 osób),
- w wieku 60 lat i więcej – 4.718 (w wieku 16-25 lat – 624 osoby, 26-40 lat – 736 osób, 41-59 lat – 2.594 osoby),
- z wykształceniem zasadniczym – 2.901 (mniej niż podstawowe – 566 osób, podstawowe i gimnazjalne – 2.329 osób, średnie – 2.216 osób, wyższe – 660 osób),
- niepracujące – 8.010 osób (osoby pracujące – 662).

Niewątpliwie czynnikiem determinującym rodzaj niepełnosprawności był wiek. Najczęstszymi schorzeniami stwierdzonymi przez Zespół były choroby narządu ruchu (3.939 osób), choroby krążenia i układu oddechowego (2.048 osób) oraz neurologiczne (1.732 osoby), które w większości przypadków były ściśle związane z wiekiem osób ubiegających się o orzeczenie.

Kolejnym źródłem informacji, na podstawie których przeprowadzono diagnozę niepełnosprawności w Mieście był Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku, który realizuje szereg zadań z pomocy społecznej i z zakresu rehabilitacji społecznej. Na dzień 31 grudnia 2016 r. w *Bazie Danych Osób Niepełnosprawnych* wpisanych było **7.183 osoby** (3.868 kobiet i 3.315 mężczyzn). Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej osobom i rodzinom udziela się takiej pomocy w szczególności z powodu m.in. niepełnosprawności. Dane statystyczne, w zakresie liczby osób niepełnosprawnych objętych świadczeniami z pomocy społecznej, zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 7. Rodziny w trudnej sytuacji życiowej z powodu niepełnosprawności w latach 2011 – 2015

Rok	Liczba rodzin objęta:			Liczba osób w rodzinach
	pomocą na podstawie decyzji administracyjnej	pomocą wyłącznie w postaci pracy socjalnej	kontraktem socjalnym	
2011	brak danych	162	brak danych	343
2012	1.046	535	4	3.546
2013	970	220	28	2.522
2014	1.106	268	33	2.675
2015	1.012	208	brak danych	2.744

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku (sprawozdania z działalności)

Z kolei ze statystyk prowadzonych przez Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku wynika, że na dzień 31 grudnia 2016 r. zarejestrowanych było łącznie **240 osób niepełnosprawnych**. W tej grupie najwięcej było osób długotrwale bezrobotnych (148), następnie powyżej 50 roku życia (96) i z wykształceniem zasadniczym zawodowym (77). W latach 2011 – 2013 liczba bezrobotnych niepełnosprawnych z każdym rokiem rosła, natomiast w latach 2014 – 2016 z każdym rokiem spadała. Osoby niepełnosprawne pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy stanowiły w każdym roku największą liczbę. Natomiast w przypadku wieku najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 45-54 lata, a w przypadku stażu pracy – osoby ze stażem 10-20 lat.

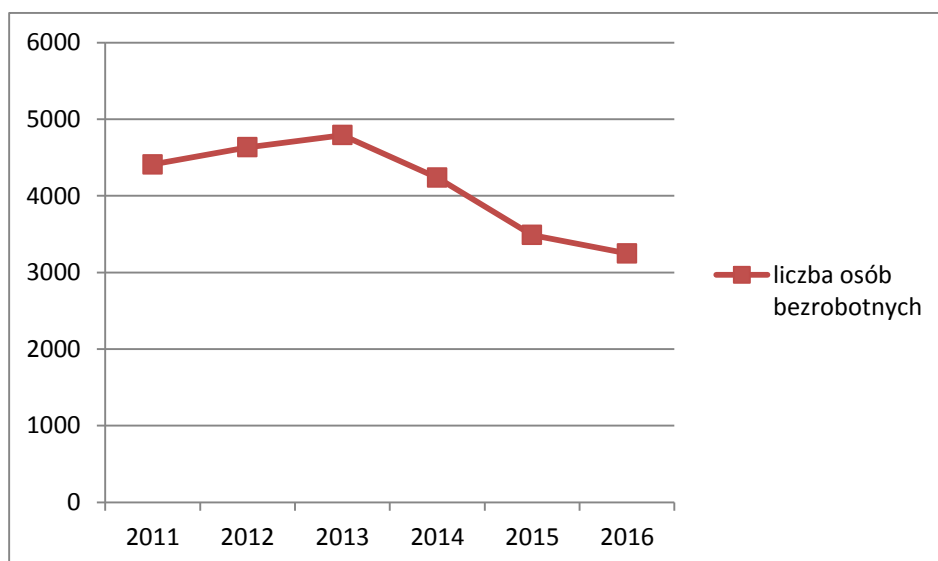
Zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy są m.in. bezrobotni niepełnosprawni. Liczbę osób bezrobotnych, w tym niepełnosprawnych, zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Rybniku w latach 2011 – 2016, przedstawiają tabela 8 i wykresy 5 – 6.

Tabela 8. Bezrobotni, poszukujący pracy oraz osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy, wieku, poziomu wykształcenia i stażu pracy w latach 2011 – 2016

Wyszczególnienie		Liczba bezrobotnych						Liczba poszukujących pracy						Liczba osób niepełnosprawnych					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Czas pozostawania bez pracy w m-c	do 1	583	528	567	499	383	341	8	5	14	6	13	13	34	25	36	21	22	13
	1-3	1.018	1.139	1.041	908	876	718	13	15	15	23	19	32	56	62	66	45	58	46
	3-6	887	956	906	760	718	504	7	9	14	7	14	7	56	46	60	43	44	37
	6-12	844	842	921	751	670	580	5	6	7	10	7	4	58	69	62	55	37	40
	12-24	654	672	773	666	560	517	7	8	4	5	8	5	59	63	63	57	47	42
	pow. 24	423	495	584	653	637	588	8	7	8	9	9	10	61	74	66	66	67	62
Wiek	18-24	968	942	958	747	643	458	2	7	6	4	2	5	28	26	32	21	21	20
	25-34	1.379	1.484	1.463	1.306	1.108	937	15	18	27	17	26	19	56	66	63	54	50	53
	35-44	768	860	941	858	837	710	4	8	7	14	18	18	50	49	54	43	47	35
	45-54	876	842	855	783	704	613	13	10	14	14	17	13	111	111	108	84	77	71
	55-59	351	409	463	402	392	347	8	5	4	6	4	6	69	70	74	60	58	43
	60-64 l.	67	95	112	141	160	183	5	2	3	5	3	10	10	17	22	25	22	18
Wykształcenie	wyższe	510	635	597	525	495	425	3	6	10	8	11	10	7	8	9	14	14	11
	policealne i śr. zawod.	812	887	876	818	718	620	5	7	8	10	11	13	40	55	57	46	50	48
	średnie ogólnokształc.	517	509	512	403	391	357	6	6	4	4	9	7	25	21	31	18	20	21
	zasad. zawod.	1.171	1.212	1.321	1.166	998	818	16	19	18	14	17	19	126	132	125	110	98	77
	gimnazjalne i poniżej	1.399	1.389	1.486	1.325	1.242	1.028	18	12	22	24	22	22	126	123	131	99	93	83
Staż pracy ogółem	do 1 roku	762	861	947	850	821	745	3	7	13	15	17	20	48	49	60	48	44	47
	1-5	925	1.029	1.039	928	841	656	9	9	7	10	9	12	57	65	59	51	52	37
	5-10	503	576	609	537	468	433	1	1	5	4	7	6	28	34	43	29	32	27
	10-20	589	633	639	596	531	459	6	4	9	7	10	12	64	68	57	57	56	57
	20-30	398	402	441	367	352	296	3	5	4	6	3	4	57	58	67	42	43	31
	30 lat i więcej	165	188	195	180	153	153	0	1	1	1	1	3	18	19	21	20	12	12
	bez stażu	1.067	943	922	779	678	506	26	23	23	17	23	14	52	46	46	40	36	29
Ogółem		4.409	4.632	4.792	4.237	3.844	3.248	48	50	62	60	70	71	324	339	353	287	275	240

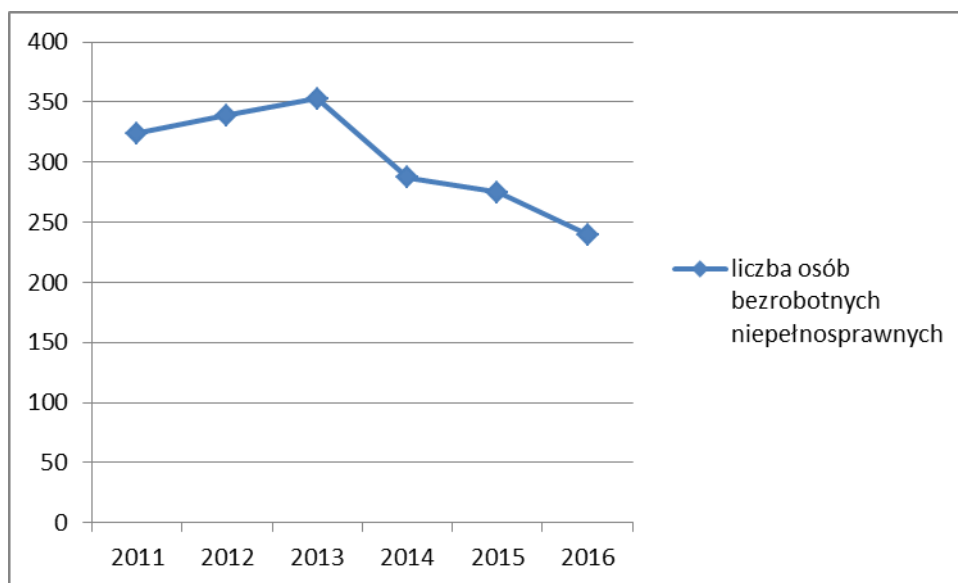
Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Rybniku (sprawozdania MPiPS - 01)

Wykres 5. Liczba osób bezrobotnych w Mieście Rybniku w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Rybniku (sprawozdania MPiPS - 01)

Wykres 6. Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych w Mieście Rybniku w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Rybniku (sprawozdania MPiPS - 01)

Diagnoza niepełnosprawności w Rybniku, przeprowadzona w oparciu o dostępne dane statystyczne, w tym przez jednostki organizacyjne Miasta, z jednej strony wskazała na dużą skalę problematyki osób z niepełnosprawnościami, z drugiej strony – na poważne wyzwania stojące przed samorządem w zakresie jej rozwiązania.

4. INWENTARYZACJA DZIAŁAŃ, PODEJMOWANYCH PRZEZ MIASTO, NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Działania skierowane do środowiska osób niepełnosprawnych Miasto realizuje samodzielnie (poprzez poszczególne wydziały Urzędu Miasta, jednostki organizacyjne, placówki oświatowe oraz instytucje kultury) lub we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Od 2003 r. funkcjonuje **Powiatowa Społeczna Rada do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Rybniku**, będąca organem opiniodawczo-doradczym, w skład której wchodzi głównie przedstawiciele działających na terenie Miasta organizacji pozarządowych. Do zakresu działania Rady należy:

- inspirowanie przedsięwzięć zmierzających do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych oraz realizacji praw osób niepełnosprawnych,
- opiniowanie projektów powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych oraz innych projektów i programów przyjmowanych przez Radę Miasta pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych, a także ocena realizacji tych programów.

Inwentaryzując działania podejmowane przez Miasto, dokonano ich podziału na realizowane przez Urząd Miasta Rybnika, jednostki organizacyjne Miasta, placówki oświatowe oraz instytucje kultury. Usystematyzowanie działań podejmowanych przez Urząd Miasta, według zadań realizowanych przez poszczególne wydziały Urzędu wykazało, że w procesie wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w badanym okresie uczestniczyły: Wydział Polityki Społecznej, Wydział Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji, Wydział Dróg, Wydział Edukacji, Wydział Promocji oraz Wydział Informatyki.

Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rybnika odpowiedzialny jest za realizację zadań, związanych z ogólnie pojętą polityką społeczną, w tym podejmowanie działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Działania te Wydział wykonuje m.in. poprzez udział w procedurze zlecania organizacjom pozarządowym i innym podmiotom w trybie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* realizacji zadań publicznych, określonych w corocznie przyjmowanych przez Radę Miasta programach współpracy. Liczbę przyznanych dotacji i wysokość środków na ten cel przyznanych w latach 2011 – 2016 przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Liczba przyznanych dotacji na wsparcie/powierzenie realizacji zadań publicznych w zakresie niepełnosprawności oraz wysokość środków przeznaczonych na ten cel w latach 2011 – 2016

Rok	Liczba przyznanych dotacji	Wysokość przyznanych środków		
		ogółem	w tym działalność na rzecz osób niepełnosprawnych	w tym prowadzenie Środowiskowego Domu Samopomocy w Rybniku przy ul. Karłowicza 48 ⁵
2011	14	516.560 zł	58.100 zł	458.460 zł
2012	15	546.640 zł	67.550 zł	479.090 zł
2013	16	543.590 zł	54.290 zł	489.300 zł
2014	14	598.050 zł	43.650 zł	554.400 zł
2015	14	625.700,14 zł	87.700,14 zł	538.000 zł
2016	9	676.732 zł	68.092 zł	608.640 zł
Razem	82	3.507.272,14 zł	379.382,14 zł	3.127.890 zł

Źródło: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rybnika

⁵ Jest to zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, realizowane przez gminę i finansowane ze środków budżetu państwa. Dodatkowo w tych latach pozyskano środki z rezerwy celowej budżetu państwa w wysokości 72.142,22 zł.

Z analizy danych przedstawionych w powyższej tabeli wynika, że wysokość przyznanych środków na dotacje z każdym rokiem ulegała zwiększeniu (poza 2013 r.), szczególnie widoczne jest to w zakresie dotacji na prowadzenie Środowiskowego Domu Samopomocy w Rybniku przy ul. Karłowicza 48.

Wydział Polityki Społecznej wspierał również działania mające na celu upowszechnianie wolontariatu ukierunkowanego na pomoc osobom niepełnosprawnym (w latach 2011 – 2015 wsparto 20 działań na kwotę 73.211,83 zł, wsparcia udzielono 2.761 osobom). Ponadto, Wydział ten zajmował się szkoleniami sportowymi osób niepełnosprawnych (w latach 2011 – 2015 udzielono 40 dotacji na łączną kwotę 250.500 zł) oraz przeznaczył 37.440 zł (stypendia i nagrody pieniężne) na wsparcie niepełnosprawnych sportowców, osiągających wysokie wyniki sportowe.

Wydział Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji Urzędu Miasta Rybnika zrealizował szereg inwestycji, mających na celu likwidację barier architektonicznych w placówkach oświatowych, w obiektach kultury, sportu i rekreacji oraz pozostałych obiektach użyteczności publicznej, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela 10. Inwestycje miejskie dotyczące likwidacji barier architektonicznych w latach 2011 – 2016

Rok	Liczba dostosowanych obiektów	Wyszczególnienie obiektów – placówek oświatowych oraz obiektów kultury, sportu i rekreacji	Poniesione koszty	Inne inwestycje
2011	5	SP Nr 34, ZS Nr 6, SOS-W PiMBP, MOSiR	82.436,03 zł 202.866,23 zł	
2012	9	ZS Nr 6, SOS-W, ZSB, ZS-P Nr 7 DK Niedobczyce, MOSiR, PiMBP, OHP Ochojec, OLR	769.726,45 zł 353.686,24 zł	
2013	6	P Nr 39, P Nr 49 CRiR „BUSHIDO”	176.672,65 zł 23.092,97 zł	Dodatkowo w pozostałych obiektach użyteczności publicznej: OPS, WTZ Nr 1 i UMR ⁶ , na łączną kwotę 150.319,20 zł.
2014	10	P Nr 17, ZSE-U, G Nr 2, SP Nr 24, SOS-W, G Nr 7 Muzeum	251.150,96 zł 30.000 zł	Dodatkowo w pozostałych obiektach użyteczności publicznej: WTZ Nr 1 i zieleniec przy ul. Powstańców Śl./Kościszki, na łączną kwotę 223.950,91 zł. Ponadto, wybudowany został park tematyczny w Rybniku przy ul. Rudzkiej/Kotucza (obiekt rekreacyjno-sportowy ogólnodostępny), w tym dostosowany do osób niepełnosprawnych w kwocie 4.000 zł.
2015	8	ZS Nr 6, SOS-W Muzeum i Zabytkowa Kopalnia „Ignacy”	68.000 zł 82.938,13 zł	Dodatkowo w pozostałych obiektach użyteczności publicznej: ŚDS przy ul. Karłowicza 48, WTZ Nr 1, PZON, Dzienny Dom „Senior – Wigor”, na łączną kwotę 75.375,21 zł.
2016	10	SP Nr 21, P Nr 50, plac zabaw: SP Nr 34, ZSz-P Nr 10 Muzeum, PiMBP	40.431,26 zł 13.859,50 zł 440.550,26 zł	Dodatkowo w pozostałych obiektach użyteczności publicznej: WTZ Nr 1, MDPS, plac zabaw w Chwałęcicach, na łączną kwotę 221.712,40 zł. Ponadto, wybudowano chodnik dla potrzeb osób niepełnosprawnych na Placu Wolności – 123.907,14 zł.
Razem:	48		2.535.410,68 zł	799.264,86 zł

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Wydziału Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji Urzędu Miasta Rybnika

⁶ Oddanie do użytku obiektu Urzędu Miasta Rybnika przy ul. Rzeczej 8, który posiada podnośnik hydrauliczny oraz toalety przystosowane dla osób niepełnosprawnych. Koszt adaptacji budynku wyniósł 81.130,08 zł.

Wszystkie przedstawione w powyższej tabeli inwestycje mają duże znaczenie dla poprawy dostępności Miasta dla osób niepełnosprawnych, przy czym na szczególną uwagę zasługują te zrealizowane w 2016 r. (wszystkie w jednym roku):

- budowa w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Konstantego Prusa w Rybniku windy dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, która łączy 3 kondygnacje budynku. Urządzenie ułatwia osobom niepełnosprawnym korzystanie z oferty placówki, tym bardziej, że wejście do niej jest także przystosowane do ich potrzeb,
- instalacja windy dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w ratuszu na rynku, w którym mieszczą się Urząd Stanu Cywilnego Urzędu Miasta Rybnika i Muzeum w Rybniku. Instalacja połączyła parter i pierwsze piętro. W budynku zamontowano również zewnętrzny podjazd wraz z poszerzeniem podestu wejściowego i przebudową schodów wejściowych,
- wymiana windy dla osób niepełnosprawnych w Miejskim Domu Pomocy Społecznej w Rybniku, która została w połowie dofinansowana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (w kwocie 80.784 zł),
- zakończenie prac związanych z budową chodnika dla potrzeb osób niepełnosprawnych na Placu Wolności. Inwestycja polegała na zdemontowaniu istniejącej kostki brukowej, a następnie budowie nowego traktu z antypoślizgowych, płaskich kostek granitowych. Na jego powierzchni zabudowano „system informacji dotykowej” dla osób niewidomych i niedowidzących. Na nowej nawierzchni zabudowano listwy prowadzące i stożkowe elementy dotykowe.

Realizowane przez **Wydział Dróg Urzędu Miasta Rybnika** zadania inwestycyjne uwzględniały stosowanie rozwiązań poprawiających warunki życia osób niepełnosprawnych. Zaliczyć do nich można:

- stosowanie udźwiękowienia przejść dla pieszych (w przypadku budowy nowych lub przebudowy już istniejących sygnalizacji świetlnych – wprowadzenie sygnalizacji dźwiękowej, odpowiednia wysokość zamontowanych przycisków uruchamiających sygnalizację, ujednolicenie dźwięku sygnalizatorów dźwiękowych, dźwięk ostrzegawczy tzw. „klekot bociana”),
- oznaczanie przejść dla pieszych inną fakturą, czy stopniowe dostosowywanie chodników dla potrzeb osób niepełnosprawnych (minimalna szerokość ciągów komunikacyjnych dla pieszych powinna mieć 1,5 m, a lokalne zwężenia nie powinny być mniejsze niż 1 m).

W latach 2011 – 2016 zrealizowano **53 inwestycje drogowe**, uwzględniające likwidację barier architektonicznych. Dodatkowo przy remontach chodników na terenie całego Miasta, w miejscach gdzie zachodziła potrzeba, wykonywane były obniżenia krawężników przy przejściach (do 2 cm) z jednoczesną zmianą struktury nawierzchni przed wejściem na jezdnię (np. kostka integracyjna z wypustkami) oraz na zjazdach.

Wydział Dróg przejął również po Wydziale Komunikacji Urzędu Miasta Rybnika wyznaczanie w pasie drogowym miejsc przeznaczonych na parkowanie, w tym miejsc przeznaczonych na parkowanie oznakowanych pojazdów konstrukcyjnie przeznaczonych do przewozu osób niepełnosprawnych. W latach 2011 – 2016 wyznaczono **42 nowe miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych**. Należy w tym miejscu wspomnieć, że Straż Miejska w Rybniku zajmuje się kontrolą tych miejsc pod kątem niestosowania się do przepisów ruchu drogowego. Podczas tych kontroli kierujący uświadamiani są jaki wpływ ma dla osoby niepełnosprawnej zajęcie miejsca postojowego przeznaczonego wyłącznie dla niej.

Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rybnika od 1 października 2016 r. realizuje projekt pn. **Przedszkole równych szans**, który jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020. Projekt dedykowany jest 40 dzieciom niepełnosprawnym w przedszkolach specjalnych i integracyjnych w Rybniku. Adresatami projektu są wychowankowie: Przedszkola Nr 48 w Specjalnym Zespole Szkolno-Przedszkolnym, Przedszkola Nr 49 w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym, Przedszkola Nr 17 oraz Przedszkola Nr 39. Projekt ten zakłada podniesienie jakości edukacji przedszkolnej poprzez doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli, które

wzbogacają pracę z dziećmi w wieku przedszkolnym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (kursy: terapia ręki, muzykoterapia, biofeedback, terapia SI, surdopedagogika, język migowy). Projekt ma służyć też rozszerzeniu oferty placówek o dodatkowe zajęcia wyrównujące szanse edukacyjne dzieci niepełnosprawnych oraz zajęcia na rzecz podnoszenia jakości edukacji przedszkolnej (dogoterapia, hipoterapia, rytmika, logopedia, gimnastyka korekcyjna, integracja sensoryczna, muzykoterapia, fizykoterapia, terapia ręki, terapia biofeedback, relaksacja). Projekt zakłada ponadto zakup materiałów do zajęć, wyposażenia pracowni, a także „sali doświadczeń świata” w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Rybniku.

Swój udział w realizacji działań na rzecz osób niepełnosprawnych miał również **Wydział Promocji Urzędu Miasta Rybnika**, do którego zadań należy m.in. tworzenie, redagowanie i dodawanie treści, administrowanie oraz bieżąca aktualizacja profilu Miasta (rybnik.eu), w tym w serwisach społecznościowych YouTube i Facebook. Wydział ten w latach 2011 – 2015 nagłośnił w lokalnych mediach (prasa, radio, TV, internet) 86 zdarzeń ukierunkowanych na tworzenie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnością.

Wydział Informatyki Urzędu Miasta Rybnika, zlecając zamówienia dotyczące wykonania platform/stron internetowych, stosował rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych*.

Spośród jednostek organizacyjnych Miasta, zadania gminne i powiatowe z zakresu pomocy osobom niepełnosprawnym, realizują przede wszystkim: Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku oraz Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku realizuje zadania samorządu powiatowego z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, na podstawie ustawy *o rehabilitacji zawodowej i społecznej (...)*. **Rehabilitacja społeczna** ma na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym głównie poprzez wyrabianie zaradności osobistej, umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych oraz pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej. Do zadań Ośrodka w tym zakresie należy m.in. dofinansowanie:

- uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny oraz przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów,
- likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
- sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika.

Najwięcej środków na rehabilitację społeczną Ośrodek przeznaczył w 2012 r., natomiast najwięcej na konkretne zadanie, tj. dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny oraz przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze – w 2015 r. Na to zadanie przeznaczono też najwięcej środków w skali analizowanych 6 lat. Odnosząc się do liczby złożonych wniosków o dofinansowanie, największym zainteresowaniem cieszyło się również ww. zadanie, które było w 63% zrealizowane (podczas gdy np. dofinansowanie do turnusów rehabilitacyjnych tylko w 23% czy dofinansowanie barier funkcjonalnych w 52%). Dane w zakresie wysokości poniesionych środków oraz złożonych wniosków na poszczególne zadania z zakresu rehabilitacji społecznej przedstawiają tabele 11 – 12.

Tabela 11. Wysokość środków poniesionych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej w latach 2011 – 2016

Zadanie	Lata						Razem
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych	149.935 zł	452.258 zł	113.702 zł	156.323 zł	0 zł	0 zł	872.218 zł
dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny oraz przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	338.673 zł	512.814 zł	359.375 zł	557.730 zł	581.642 zł	542.337 zł	2.892.571 zł
dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych	124.943 zł	248.920 zł	146.020 zł	167.727 zł	224.681 zł	224.216 zł	1.136.507 zł
dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnospr.	0 zł	9.900 zł	8.000 zł	8.704 zł	8.000 zł	5.600 zł	40.204 zł
dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika	0 zł	0 zł	0 zł	0 zł	0 zł	0 zł	0 zł
Razem:	613.551 zł	1.223.892 zł	627.097 zł	890.484 zł	814.323 zł	772.153 zł	4.941.500 zł

Źródło: opracowanie własne, na podstawie zarządzeń Prezydenta Miasta Rybnika określających wysokość środków PFRON

Tabela 12. Liczba wniosków złożonych (Z) i rozpatrzonych pozytywnie (W) przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej w latach 2011 – 2016

Zadanie	Lata												Razem	
	2011		2012		2013		2014		2015		2016			
	Z	W	Z	W	Z	W	Z	W	Z	W	Z	W	Z	W
dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych	531	108	514	367	486	79	537	103	316	-	281	-	2.665	657
dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny oraz przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	1.048	986	1.171	1.144	1.199	898	1.287	1.064	1.093	1.041	1.030	971	6.828	6.104
dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych	96	40	108	77	95	30	106	48	84	48	89	61	578	304
dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnospr.	7	-	3	1	3	1	3	3	2	1	1	1	19	7
dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem:	1.682	1.134	1.796	1.589	1.783	1.008	1.933	1.218	1.495	1.090	1.401	1.033	10.090	7.072

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku (sprawozdania z działalności)

Podstawą do udzielania wsparcia osobom niepełnosprawnym przez Ośrodek jest również *ustawa o pomocy społecznej*, w której w art. 7 pkt 5 wskazano, że pomocy społecznej, polegającej m.in. na przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń oraz pracy socjalnej, udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu niepełnosprawności. Tabela 13 prezentuje dane dotyczące usług opiekuńczych (podstawowych), pielęgnacyjnych, rehabilitacyjnych i specjalistycznych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Tabela 13. Usługi opiekuńcze (podstawowe), pielęgnacyjne, rehabilitacyjne i specjalistyczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2011 – 2016

Wyszczególnienie	Lata						Razem
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Liczba osób	289	180	208	172	116	221	1.186
Liczba wypracowanych godzin	25.720	38.132	31.573	33.369	33.903	34.954	197.651
Wysokość poniesionych środków finansowych	463.944 zł	680.382 zł	555.184 zł	525.662 zł	539.456 zł	549.247 zł	3.313.875 zł

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku (raporty z działań podejmowanych na rzecz osób niepełnosprawnych)

Przedstawione w powyższej tabeli usługi największym zainteresowaniem cieszyły się w roku 2012 (najwięcej wypracowanych godzin) i wtedy też poniesiono największe koszty na ten cel. Jednakże w 2011 r. objęto usługami największą liczbę osób, przy najniższym nakładzie finansowym i liczbie wypracowanych godzin.

Ośrodek w ramach projektu „*Alternatywa*”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020 (Europejski Fundusz Społeczny) kontynuuje realizację **Programu Integracji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych „Jesteśmy Razem” dla Miasta Rybnika na lata 2015 – 2023**, który został przyjęty uchwałą nr 175/XII/2015 Rady Miasta Rybnika z dnia 17 września 2015 r. Program ten podejmuje ważny poznawczo i społecznie problem, związany z integracją społeczną osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Kluczowym celem tego programu jest podniesienie funkcjonowania społecznego i zawodowego oraz integracja społeczna osób niepełnosprawnych z terenu Miasta Rybnika, w szczególności osób wymagających pełnego włączenia w życie społeczne, poprzez świadczenie pracy socjalnej i aktywnej integracji. W programie bierze udział 29 osób niepełnosprawnych, posiadających umiarkowany bądź znaczny stopień niepełnosprawności, oraz osoby z niepełnosprawnościami sprzężonymi. W ramach programu pracuje się nad aktywizacją społeczno-zawodową uczestników, którzy mogą skorzystać z trenera pracy, szkoleń zawodowych, staży czy wolontariatu. Biorą także udział w grupie wsparcia, a także korzystają z pomocy specjalistów i pracy socjalnej, opartej na indywidualnej ścieżce reintegracji uwzględniającej potrzeby uczestników. Zorganizowano również wyjazd rehabilitacyjno-uspołeczniający. Koszt programu określony jest we wniosku o dofinansowanie projektu i wynosi 178.574,40 zł. W 2016 r. wydatkowano kwotę 73.873,27 zł.

Od 2013 r. Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku jest również realizatorem **Pilotażowego programu „Aktywny samorząd”**, którego głównym celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji. Program ten finansowany jest ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i obejmuje m.in. następujące obszary wsparcia: likwidację barier transportowych (np. pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu) i w dostępie do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym (np. pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania), likwidację barier w poruszaniu się, a także

pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej. Do zadań Ośrodka w tym zakresie należy:

- nabór oraz weryfikacja formalna i merytoryczna wniosków,
- podejmowanie decyzji o przyznaniu bądź odmowie przyznania wnioskowanej pomocy,
- obsługa administracyjno-finansowa zawartych umów,
- monitorowanie prawidłowości wykorzystania środków PFRON i realizacji celów programu przez beneficjentów pomocy,
- sprawozdawczość z realizacji programu na potrzeby PFRON,
- promocja i ewaluacja programu.

Z danych w zakresie realizacji tego programu, przedstawionych w tabeli 14, wynika że najwięcej osób zostało wspartych w 2016 r., natomiast najwyższe środki poniesiono w 2014 r.

Tabela 14. Realizacja Pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w latach 2013 – 2016

Wyszczególnienie	Lata				Razem
	2013	2014	2015	2016	
Liczba wspartych osób	55	58	53	74	240
Wysokość poniesionych środków finansowych	163.575,08 zł	282.505 zł	122.707 zł	233.982 zł	802.769,08 zł

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku (raporty z działań podejmowanych na rzecz osób niepełnosprawnych)

Ponadto, strony internetowe Ośrodka zdobyły pierwsze miejsce w ogólnopolskim konkursie „**Strona Internetowa bez Barier**”: www.przekroczyzycproq.com.pl (2011 r.) oraz www.trafrybnik.pl (2012 r. i 2013 r.).

Przystępując do analizy problematyki niepełnosprawności w obszarze zatrudnienia należy stwierdzić, że aktywność zawodowa jest jedną z podstawowych ludzkich form działania. Pojęcie aktywizacji zawodowej kojarzy się z udzielaniem wsparcia, nakierowanym na aktywne poszukiwanie pracy. Dlatego też **rehabilitacja zawodowa** ma na celu ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy. Posiadanie pracy i wynikającego z tego faktu własnych dochodów (nawet niewielkich) zapobiega lub wpływa na zmniejszenie wykluczenia społecznego osób z niepełnosprawnościami. Wpływa również na wzrost poczucia własnej wartości, niezależności, satysfakcji, pogłębienie kontaktów interpersonalnych oraz kształtuje sens życia. Aktywność, poza poczuciem że jest się potrzebnym innym, daje możliwość samorealizacji.

Jednostką najbardziej zaangażowaną w zakresie zatrudniania i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych jest **Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku**, który podejmuje liczne działania nakierowane na ich aktywizację zawodową oraz promocję zatrudnienia. Dzięki temu osoby mniej sprawne na równych prawach mogą korzystać z pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, szkoleń, staży, przygotowań zawodowych, prac interwencyjnych, robót publicznych, doposażenia tworzonej miejsc pracy czy z dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej.

W latach 2011 – 2016 jednostka realizowała następujące działania z zakresu **rehabilitacji zawodowej**:

- finansowanie wydatków na instrumenty lub usługi rynku pracy określone w *ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, w odniesieniu do osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu,
- finansowanie kosztów szkolenia i przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych.

Ponadto, w latach: 2012, 2015 – 2016, Urząd przyznawał osobom niepełnosprawnym środki na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej.

Natomiast przykładami działań realizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku w obszarze niepełnosprawności są:

- przeprowadzenie 7 edycji **Rybnickich Dni Kariery**, odbywających się w ramach Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery, w trakcie których doradcy zawodowi przeprowadzili specjalistyczne warsztaty dla niepełnosprawnych uczniów, m.in. „Zaplanuję sobie przyszłość z doradcą zawodowym”, „Dzień dobrej kariery”, „Warsztaty – rynek pracy bez tajemnic”,
- coroczne organizowanie **Targów Pracy**, w ramach Międzynarodowego Dnia Osób Niepełnosprawnych, w trakcie których osoby niepełnosprawne miały możliwość zapoznania się z aktualnymi ofertami pracy oraz sytuacją panującą na lokalnym rynku pracy. Wszystkie zainteresowane osoby mogły wziąć udział w zajęciach grupowych („Daj się zauważyć. Mity i fakty na temat CV” oraz „Niezbędnik bezrobotnego”), organizowanych w ramach poradnictwa zawodowego lub skorzystać z indywidualnych konsultacji z doradcami zawodowymi, połączonymi z rozwiązywaniem testów preferencji i predyspozycji zawodowych,
- przeprowadzenie dwóch konkursów, skierowanych do osób niepełnosprawnych, pt. „**Wygraj staż**”, których celem było zachęcenie osób z niepełnosprawnością do profesjonalnego przygotowania kreatywnego życiorysu zawodowego i listu motywacyjnego, ułatwiającego poruszanie się po rynku pracy. Nagrodą było odbycie stażu w jednostkach samorządu terytorialnego,
- pomoc w podjęciu pracy poprzez organizację **gield i jarmarków ofert pracy skierowanych do osób niepełnosprawnych**,
- udział osób niepełnosprawnych we wszystkich projektach współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego: „Wysokie kwalifikacje kluczem do pracy”, „Aktywizacja osób bezrobotnych w wieku 30+ zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Rybniku”, „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Mieście Rybniku i Powiecie Rybnickim”),
- umożliwienie osobom niepełnosprawnym nabycia, zmiany lub podniesienia kwalifikacji zawodowych poprzez kierowanie ich na kursy zawodowe,
- wspieranie osób niepełnosprawnych zamierzających podjąć działalność gospodarczą poprzez udzielanie im dotacji na założenie własnej firmy,
- **wspieranie pracodawców tworzących nowe miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych** poprzez refundowanie im kosztów wyposażenia stanowiska pracy,
- działania doradców zawodowych, mających na celu aktywizację osób niepełnosprawnych, m.in. poprzez określenie potencjału zawodowego klienta, jego kwalifikacji i kompetencji. Klienci doradców analizują swoje mocne strony pod kątem ich przydatności na rynku pracy, trenują umiejętności przydatne w kontaktach z pracodawcami, poznają techniki i metody aktywnego poszukiwania pracy,
- prowadzenie przez doradców zawodowych **warsztatów** obejmujących szeroki zakres tematyczny: „Szkolenie z umiejętności poszukiwania pracy”, „Możliwości rozwoju zawodowego oferowanego przez PUP Rybnik dla osób zarejestrowanych drogą do aktywności zawodowej”, „Poznanie własnych możliwości drogą do kariery zawodowej”, „Budowanie pozytywnego wizerunku – kluczem do pracy”, „Od rozmowy kwalifikacyjnej po zatrudnienie”, „Mam odpowiednie kwalifikacje, czyli co mogę zaoferować pracodawcy”, „Dokumenty aplikacyjne”, „Autoprezentacja, czyli jak zrobić dobre wrażenie na pracodawcy”, „Jak odnaleźć się na rynku pracy? Planowanie własnej kariery zawodowej”. Dzięki prowadzonym działaniom osoby niepełnosprawne uzyskały wsparcie doradcze i psychologiczne, nauczyły się poruszać po rynku pracy, zyskały umiejętności przechodzenia przez rozmowy kwalifikacyjne, zostały przygotowane do tego, jak utrzymać się w pracy oraz jak radzić sobie w przypadku niepowodzeń w szukaniu pracy,
- prowadzenie ciągłej kampanii informacyjnej na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych, rozpowszechnianie informacji o realizowanych formach wsparcia w trakcie bezpośrednich wizyt u pracodawców oraz w gablotach i na stronie internetowej Urzędu.

Szczegółowe dane liczbowe w zakresie promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, prowadzonych przez Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15. Promocja zatrudnienia i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych w latach 2011 – 2016

Lp.	Nazwa działania	Informacje o realizacji działania
1.	organizacja warsztatów i szkoleń aktywizujących oraz motywujących osoby niepełnosprawne do podjęcia zatrudnienia	<p>2011 r. – 68 osób, 2012 r. – 45 osób, 2013 r. – 57 osób, 2014 r. – 31 osób, 2015 r. – 34 osoby, 2016 r. – 17 osób.</p> <p>RAZEM: 252 osoby uczestniczące w warsztatach i szkoleniach.</p>
2.	organizacja giełd pracy dla osób niepełnosprawnych	<p>2011 r. – 170 osób, 2012 r. – 70 osób, 2013 r. – 134 osoby, 2014 r. – 128 osób, 2015 r. – 42 osoby, 2016 r. – 67 osób.</p> <p>RAZEM: 611 osób niepełnosprawnych uczestniczących w giełdach pracy.</p>
3.	udzielanie wsparcia pracodawcom oraz osobom niepełnosprawnym zamierzającym podjąć działalność gospodarczą	<p>2011 r. – 1 osoba niepełnosprawna skorzystała z jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej (wysokość wsparcia wyniosła 15.000 zł); 1 pracodawca zatrudnił osobę niepełnosprawną w ramach doposażenia stanowiska pracy (wysokość wsparcia wyniosła 7.200 zł), 2012 r. – 3 osoby niepełnosprawne (49.000 zł); 1 pracodawca (15.000 zł), 2013 r. – 1 osoba niepełnosprawna (20.000 zł); 1 pracodawca (20.000 zł), 2014 r. – 2 osoby niepełnosprawne (40.000 zł – samozatrudnienie, środki z projektu „Strategia do sukcesu”); 1 pracodawca otrzymał środki w ramach refundacji kosztów wyposażenia stanowiska pracy (20.000 zł – środki z Funduszu Pracy), 2015 r. – 8 osób niepełnosprawnych (177.000 zł), 2016 r. – 5 osób niepełnosprawnych (132.000 zł), 1 osoba poszukująca pracy (40.000 zł), 4 pracodawców (80.500 zł).</p> <p>RAZEM: 20 osób niepełnosprawnych, 1 osoba poszukująca pracy i 8 pracodawców, którym udzielono wsparcia. Wysokość wsparcia wyniosła 615.700 zł.</p>
4.	organizacja szkoleń, mających na celu podniesienie, uzupełnienie lub zmianę kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych	<p>2011 r. – 16 osób, 2012 r. – 17 osób, 2013 r. – 17 osób, 2014 r. – 27 osób, 2015 r. – 14 osób, 2016 r. – 11 osób.</p> <p>RAZEM: 102 osoby niepełnosprawne uczestniczące w szkoleniach.</p>
5.	poradnictwo zawodowe realizowane przez doradców zawodowych oraz wsparcie udzielane przez asystentów osobistych i trenerów pracy	<p>2011 r. – 268 osób, 2012 r. – 526 osób, 2013 r. – 510 osób, 2014 r. – 238 osób, 2015 r. – 158 osób, 2016 r. – 166 osób.</p> <p>RAZEM: 1.866 osób, którym udzielono wsparcia.</p>

6.	prowadzenie działań, mających na celu zmianę postaw pracodawców wobec zatrudniania osób niepełnosprawnych	<p>2011 r. – wizyty pośredników pracy w 122 zakładach pracy celem monitorowania potrzeb kadrowych, w tym osób niepełnosprawnych, 2012 r. – wizyty pośredników pracy w 303 zakładach pracy, a organizacja II Targów Pracy dla osób niepełnosprawnych wiązała się z promocją przedsięwzięcia w lokalnych mediach, 2013 r. – wizyty pośredników pracy w 445 zakładach pracy celem monitorowania potrzeb kadrowych, w tym osób niepełnosprawnych, oraz organizacja III Targów Pracy dla osób niepełnosprawnych, 2014 r. – organizacja IV Targów Pracy dla osób niepełnosprawnych (wzięło w nich udział 13 firm i około 400 osób niepełnosprawnych), 2015 r. – organizacja V Targów Pracy dla osób niepełnosprawnych (wzięło w nich udział 14 firm i około 400 osób niepełnosprawnych), 2016 r. – organizacja Jarmarków Ofert Pracy dla osób niepełnosprawnych (wzięło w nich udział 10 firm i około 400 osób niepełnosprawnych).</p> <p>RAZEM: 907 pracodawców objętych działaniami.</p>
7.	prowadzenie działań, mających na celu zmianę postrzegania przez osoby niepełnosprawne swoich możliwości oraz szans na podjęcie zatrudnienia, a tym samym wpływających na wzrost ich samooceny	<p>2011 r. – działania w tym zakresie prowadzone były w trakcie zajęć organizowanych przez Klub Pracy, w czasie poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy (staże, giełdy pracy, jarmarki ofert pracy), a także przy obsłudze stanowiska informacyjnego na Targach Pracy oraz Dniu Otwartym Osób Niepełnosprawnych, 2012 r. – odbyły się II Targi Pracy dla osób niepełnosprawnych, podczas których 12 wystawców z Rybnika i okolic oferowało 200 wolnych stanowisk pracy, 2013 r. – 87 osób (Klub Pracy, III Targi Pracy dla osób niepełnosprawnych), 2014 r. – 14 osób (zajęcia grupowe dotyczące poszukiwania pracy), 2015 r. – 400 osób (targi pracy dla osób niepełnosprawnych), 2016 r. – 14 osób (warsztaty zawodoznawcze).</p> <p>RAZEM: 515 osób niepełnosprawnych objętych działaniami.</p>

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Rybniku (raporty z działań podejmowanych na rzecz osób niepełnosprawnych)

Wskazane wyżej jednostki, tj. Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku i Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku, jak już wcześniej wspomniano realizują odpowiednio **zadania z zakresu rehabilitacji społecznej i rehabilitacji zawodowej**, na które przydzielane są środki PFRON, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. *w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym*. Wysokość powyższych środków dla Miasta Rybnika w latach 2011 – 2016 prezentuje tabela 16, z której wynika, że wysokość środków PFRON dla Miasta Rybnika początkowo wzrastała (lata 2011 – 2012), najniższą wysokość osiągnęła w 2013 r., przy czym od 2014 r. nastąpiła tendencja wzrostowa (w latach 2015 – 2016 wynikała ze zwiększenia środków na dofinansowanie warsztatów terapii zajęciowej). Wpływ na wysokość środków dla Miasta miała ogólna kwota środków przewidzianych w planie finansowym Funduszu na realizację zadań przez samorządy powiatowe.

Znaczna część środków PFRON dla Miasta została przeznaczona na zadania z zakresu rehabilitacji społecznej, co wynikało ze zgłaszanego do Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku zapotrzebowania. Ponadto należy zauważyć, że w środkach na rehabilitację społeczną ujęto dofinansowanie kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej, którego wysokość wyliczana jest zgodnie z powyższym rozporządzeniem (iloczyn liczby uczestników warsztatów i kwoty rocznego pobytu jednego uczestnika). Środki te z każdym rokiem wzrastały, przy czym w latach 2012 – 2014 były na tym samym poziomie. Bardzo mało środków przeznaczono na rehabilitację zawodową (4,9% w skali ogółu środków).

Tabela 16. Wysokość środków PFRON w latach 2011 – 2016 na realizację poszczególnych zadań z zakresu zatrudniania i rehabilitacji zawodowej oraz rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych

Rok	Ogółem	Rehabilitacja społeczna		Rehabilitacja zawodowa
		ogółem	w tym warsztaty terapii zajęciowej	
2011	1.883.584 zł	1.841.584 zł	1.228.068 zł	42.000 zł
2012	2.545.214 zł	2.466.756 zł	1.242.864 zł	78.458 zł
2013	1.969.769 zł	1.869.961 zł	1.242.864 zł	99.808 zł
2014	2.233.097 zł	2.133.348 zł	1.242.864 zł	99.749 zł
2015	2.267.485 zł	2.107.587 zł	1.293.264 zł	159.898 zł
2016	2.287.681 zł	2.115.817 zł	1.343.664 zł	171.864 zł
Razem	13.186.830 zł	12.535.053 zł	7.593.588 zł	651.777 zł

Źródło: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rybnika, na podstawie danych z jednostek organizacyjnych Miasta

W działania podejmowane na rzecz poprawy życia osób z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorych oraz przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu zaangażowane były także następujące jednostki organizacyjne Miasta:

1. **Środowiskowy Dom Samopomocy „Cogito Noster” w Rybniku** będący dziennym ośrodkiem wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Jednostka realizuje zadania Miasta w zakresie organizowania wsparcia oraz wszechstronnej specjalistycznej pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi, mającej na celu poprawę ich społecznego funkcjonowania oraz zapobieganie wykluczeniu społecznemu. Podstawowym zadaniem Domu jest aktywizacja psychospołeczna uczestników ośrodka prowadzona w formie postępowania wspierająco-aktywizującego oraz podtrzymywania efektów farmakoterapii przeciwpsychotycznej. W strukturach jednostki funkcjonuje *Zespół Psychiatrii Środowiskowej*, prowadzący specjalistyczne oddziaływania terapeutyczno-edukacyjne dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania klienta. Zespół w latach 2011 – 2015 objął wsparciem 822 osoby i udzielił 3.416 konsultacji terapeutycznych (diagnoza psychospołeczna, motywowanie do podjęcia lub kontynuowania terapii).

W 2016 r. jednostka realizowała projekt pn. **Wyjdź z cienia. DZIAŁAJ!**, współfinansowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w kwocie 34.250 zł. W ramach projektu zrealizowano takie działania jak: przeprowadzenie warsztatów fotograficznych (ich efektem były zdjęcia wykorzystane jako materiał do wydruku kalendarza na 2017 r.), przeprowadzenie warsztatów ogrodnictwa oraz zorganizowanie pikniku integracyjnego, do którego oprócz 42 beneficjentów projektu zostali zaproszeni członkowie ich rodzin, społeczność lokalna oraz przedstawiciele instytucji pomocowych działających na terenie Miasta Rybnika.

2. **Ośrodek Leczniczo – Rehabilitacyjny dla Dzieci Niepełnosprawnych Ruchowo i Umysłowo im. Jana Pawła II w Rybniku** ma status podmiotu leczniczego niebędącego przedsiębiorcą i prowadzony jest w formie jednostki budżetowej. Podstawowym celem Ośrodka jest udzielanie świadczeń zdrowotnych w zakresie prowadzenia działalności zapobiegawczej, leczniczej, rehabilitacyjnej i diagnostycznej na rzecz dzieci z następstwami uszkodzenia układu nerwowego

i narządu ruchu, dostosowanej indywidualnie do wieku i rozwoju dziecka. Do zadań Ośrodka należy:

- udzielanie świadczeń zdrowotnych poprzez: badania i porady lekarskie, leczenie, rehabilitację leczniczą, diagnostykę: psychologiczną, logopedyczną, specjalistyczne formy terapii: medycznej, psychologicznej, logopedycznej, orzekanie o stanie zdrowia i kwalifikacja do rehabilitacji i terapii w realizowanych przez Ośrodek formach opieki: wczesnej interwencji, usług ambulatoryjnych, pobytu dziennego,
- udzielanie świadczeń pozostających w bezpośrednim związku ze świadczeniami zdrowotnymi: prowadzenie szkoleń i instruktażu dla rodziców (opiekunów) dzieci w zakresie stosowania indywidualnego programu rehabilitacyjnego w oparciu o aktualną ocenę psychoruchową, terapię psychologiczną rodziców (opiekunów) dzieci korzystających ze świadczeń zdrowotnych w Ośrodku, konsultacje, szkolenia i instruktaż personelu Ośrodka w zakresie stosowanych metod rehabilitacyjnych i terapeutycznych dzieci niepełnosprawnych, zapewnienie wyżywienia dzieciom w ramach pobytu dziennego.

Ośrodek świadczył usługi z zakresu kompleksowej rehabilitacji z zastosowaniem leczenia i wspomagania rozwoju dzieci z deficytami ruchowymi i umysłowymi. Dzieci korzystały z usług Pracowni Fizjoterapii, Ośrodka Rehabilitacji Diennej i Poradni Logopedycznej. Zakres świadczonych usług obejmował: porady pediatry, neurologa, opiekę pielęgniarki, terapię logopedyczną (surdologopedia, neurologopedia), terapię psychologiczną, terapię grupową, terapię muzyczną, rekreacyjną, kinezyterapię (ćwiczenia czynne, czynno-bierne, redresyjne, izometryczne, z oporem, w odciążeniu), ćwiczenia według metod neurofizjologicznych, masaże (suchy, podwodny, kąpiel wirowa, kąpiel wirowa kończyn), zabiegi fizykoterapeutyczne (galwanizacja, jonoforeza, elektrostymulacja, prądy diadynamiczne, ultradźwięki, magnetoterapia, laseroterapia, sollux). Łącznie Ośrodek udzielił następującą liczbę procedur medycznych:

- w 2011 r. – 26.923,
- w 2012 r. – 61.552,
- w 2013 r. – 60.781,
- w 2014 r. – 60.781,
- w 2015 r. – 60.857,
- w 2016 r. – 57.220.

3. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Rybniku, w ramach którego działa **Centrum Rekreacji i Rehabilitacji „BUSHIDO”**, będące miejscem wyspecjalizowanych usług rehabilitacyjnych, prowadzące działalność w dziedzinie rekreacji ruchowej, sportu osób niepełnosprawnych, profilaktyki zdrowia oraz rehabilitacji. Ośrodek jest wyposażony w najwyższej klasy sprzęt oraz posiada profesjonalnie przygotowany personel, dzięki czemu możliwe jest świadczenie usług na bardzo wysokim poziomie. Z proponowanych zabiegów mogą korzystać osoby z wszelkimi schorzeniami, szczególnie po urazach ortopedycznych. Intensywny, indywidualnie zaplanowany trening oraz kompleksowa opieka zespołu specjalistycznego pozwalają na maksymalizację efektów rehabilitacyjnych. Na terenie ośrodka działają organizacje pozarządowe wspierające osoby niepełnosprawne (najem pomieszczeń na preferencyjnych warunkach).
4. **Miejski Dom Pomocy Społecznej w Rybniku** realizuje zadania Miasta zapewniając całodobową opiekę osobom przewlekle somatycznie chorym i osobom w podeszłym wieku, które z uwagi na stan zdrowia, warunki mieszkaniowe i rodzinne, nie mogą samodzielnie funkcjonować w dotychczasowym środowisku. Jednostka realizuje m.in. następujące działania:
  - zapewnia potrzeby bytowe,
  - świadczy podstawowe usługi opiekuńcze, terapeutyczne i rehabilitacyjne,
  - zapewnia szereg działań artystycznych, kulturalnych i rekreacyjnych, których celem jest integracja międzypokoleniowa oraz integracja ze środowiskiem lokalnym.

5. **Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Rybniku** udziela dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym pomocy logopedycznej, pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, a także udziela rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowaniem oraz kształceniem dzieci i młodzieży. Jednostka podejmuje następujące działania na rzecz osób niepełnosprawnych:

- diagnozuje poziom rozwoju, potrzeb i możliwości oraz zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych dzieci i młodzieży,
- wspomaga i prowadzi terapie dzieci i młodzieży odpowiednio do ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, w tym zwłaszcza dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, z chorobami przewlekłymi,
- organizuje wczesne wspomaganie rozwoju dziecka. W latach 2011 – 2015 objęto tym procesem 471 dzieci, w tym m.in. terapią: psychologiczną, pedagogiczną, ogólnorozwojową, wieloprofilowego usprawniania, behawioralną, logopedyczną, surdologopedyczną, tyflogopedyczną i Integracji Sensorycznej.

W Poradni działają zespoły orzekające wydające orzeczenia m.in. w sprawach o potrzebie: kształcenia specjalnego (1.651 przeprowadzonych badań w ww. okresie), zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka.

Ważną rolę w strukturze organizacyjnej Miasta odgrywa **Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku**, który realizuje zadania z zakresu orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności, zgodnie z ustawą *o rehabilitacji zawodowej i społecznej (...)*, a także aktami wykonawczymi, wydanymi na jej podstawie. Ponadto, jednostka cyklicznie organizuje dzień otwarty, ogłosiła konkurs plastyczny „*Osoba niepełnosprawna w oczach młodych rybniczian*”, a pracownicy przeprowadzali pogadanki w organizacjach pozarządowych, działających na rzecz osób niepełnosprawnych i ich opiekunów, oraz uczestniczyli w Dniu Otwartym Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rybniku.

Na terenie Rybnika funkcjonują **warsztaty terapii zajęciowej**, podejmujące działania na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną, prowadzone przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Rybniku. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ww. warsztat to placówka stwarzająca osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Uczestnictwo w warsztatach odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania:

- umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej,
- psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Warsztat Terapii Zajęciowej Nr 1 w Rybniku obejmuje terapią zajęciową 45 osób w następujących pracowniach: ceramicznej, technicznej, gospodarstwa domowego, plecionkarstwa, krawieckiej, haftu i koronkarstwa, plastycznej, tkackiej i rękodzieła włókiennego, komputerowej, witrażu i biżuterii artystycznej. Z kolei **Warsztat Terapii Zajęciowej Nr 2 w Rybniku** prowadzi zajęcia terapeutyczne dla 39 osób w pracowniach: krawieckiej, wikliniarskiej, komputerowej i recyklingu, rękodzieła, ceramicznej, techniczno-stolarskiej, gospodarstwa domowego. Ogółem w Rybniku z zajęć terapeutycznych korzysta 84 uczestników.

Środki na bieżącą działalność warsztatów zapewnia Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, którego dofinansowanie w latach 2011 – 2016 wyniosło łącznie **7.593.588 zł**. Ustawodawca przewidział także możliwość dofinansowania warsztatów przez samorząd powiatowy (od 2008 r. co najmniej 10% wysokości kosztów całkowitych). W badanym okresie wartość dofinansowania ze środków Miasta wyniosła **959.406,40 zł**, w tym środki powiatów na podstawie podpisanych porozumień – 51.962,40 zł (Powiat Rybnicki i do 30 kwietnia 2014 r. Powiat Wodzisławski).

W systemie pomocy osobom niepełnosprawnym wskazać należy również **Środowiskowy Dom Samopomocy w Rybniku przy ul. Karłowicza 48**, prowadzony przez organizację pozarządową. Beneficjentami Domu są osoby z upośledzeniem umysłowym. Ośrodek świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi oraz treningów umiejętności społecznych polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. W latach 2011 – 2016 ośrodek był prowadzony przez Stowarzyszenie „OLIGOS” na Rzecz Dzieci, Młodzieży oraz Absolwentów Specjalnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rybniku.

W procesie wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w Mieście pośrednio uczestniczą również Zarząd Transportu Zbiorowego w Rybniku, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Rybniku oraz Zarząd Zieleni Miejskiej w Rybniku. Są to jednostki organizacyjne Miasta, które w ramach realizowanych zadań statutowych wdrażają rozwiązania, ułatwiające funkcjonowanie niepełnosprawnych mieszkańców w przestrzeni życia publicznego.

Zarząd Transportu Zbiorowego w Rybniku podejmował działania w zakresie poprawy dostępu do transportu miejskiego dla osób niepełnosprawnych, m.in. poprzez zwiększenie liczby autobusów przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych oraz sukcesywne instalowanie w autobusach urządzeń ułatwiających osobom niepełnosprawnym bezpieczne i komfortowe przemieszczanie się. Należy jednak pamiętać, że jednostka wyłącznie organizuje i nadzoruje transport miejski (nie jest właścicielem autobusów), dlatego też jej rola głównie polega na określaniu odpowiednich wymagań przewoźnikom przystępującym do przetargów. W analizowanym okresie (lata 2011 – 2016) 54 autobusy były przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych: niskie podłogi, wyświetlacze, system głosowego zapowiadania relacji.

Aktywność **Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej w Rybniku** w obszarze działań na rzecz osób niepełnosprawnych polega przede wszystkim na realizacji inwestycji, mających na celu likwidację barier architektonicznych, co przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 17. Wykaz budynków, dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, w latach 2011 – 2016

Rok realizacji	Adres budynku	Opis inwestycji
2011	ul. Kościuszki 17	Remont sanitariatów w budynku usługowym, w tym łazienka dla osób niepełnosprawnych.
	ul. Andersa 44a	Remont i przebudowa budynku mieszkalnego, w tym: – podjazd do budynku, – przystosowanie 1 mieszkania dla osoby niepełnosprawnej.
2012	ul. Kościuszki 17	Montaż platformy przyschodowej dla osób niepełnosprawnych w budynku jednostki.
	ul. Andersa 38	Remont i przebudowa budynku mieszkalnego, w tym: – podjazd do budynku, – przystosowanie 1 mieszkania dla osoby niepełnosprawnej.
2014	ul. Zebrzydowska 31A	Remont i przebudowa budynku mieszkalnego, w tym: – podjazd do budynku, – przystosowanie 2 mieszkań dla osób niepełnosprawnych, – 2 miejsca postojowe dla pojazdów osób niepełnosprawnych.
	ul. Andersa 44a	Remont i przebudowa budynku mieszkalnego, w tym: – podjazd do budynku, – przystosowanie 1 mieszkania dla osoby niepełnosprawnej.
2015	ul. Patriotów 32	Dostawa i montaż podjazdu dla osób niepełnosprawnych do budynku Administracji Domów Mieszkalnych Nr 2 w Rybniku.

2016	ul. Andersa 13	Remont i przebudowa budynku mieszkalnego, w tym: – podjazd do budynku, – przystosowanie 1 mieszkania dla osoby niepełnosprawnej.
	ul. Bolesława Chrobrego 39	Adaptacja pomieszczeń budynku na potrzeby Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku, w tym: – podjazd do budynku, – 4 miejsca postojowe dla pojazdów osób niepełnosprawnych, – łazienka dla osób niepełnosprawnych.
	ul. Barbary 19	Zagospodarowanie placu przy budynku mieszkalnym, w tym 1 miejsce postojowe dla pojazdu osoby niepełnosprawnej.
	ul. Wolna 12, 20	Remont i naprawa placów oraz dróg osiedlowych administrowanych przez jednostkę, w tym 1 miejsce postojowe dla pojazdu osoby niepełnosprawnej.

Źródło: Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Rybniku

Analizując dane przedstawione w powyższej tabeli, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Rybniku przystosował 6 mieszkań dla osób niepełnosprawnych i 2 sanitariaty, wyznaczył 8 miejsc postojowych, wykonał 7 podjazdów i zamontował 1 platformę przyschodową. W latach 2015 – 2016 przeznaczył na ww. inwestycje 250.173,35 zł.

W zakresie polityki mieszkaniowej Miasta przewidziano również pewne udogodnienia dla osób niepełnosprawnych. Zgodnie z uchwałą nr 242/XV/2015 Rady Miasta Rybnika z dnia 19 listopada 2015 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Rybnika ze zmianą, wnioski o najem lokalu mieszkalnego, socjalnego oraz lokalu do remontu lub adaptacji rozpatruje się na podstawie kompletnie i wiarygodnie wypełnionej ankiety weryfikacyjnej złożonej w określonym terminie, w oparciu o punktację przedstawioną w załączniku do uchwały, w którym wskazano punkty m.in. za:

- zamieszkiwanie wspólnie z osobami niepełnosprawnymi w stopniu znacznym lub umiarkowanym,
- bycie przez wnioskodawcę i członków jego rodziny osobami niepełnosprawnymi w stopniu znacznym lub umiarkowanym lub wychowywanie dzieci niepełnosprawnych uprawnionych do zasiłku pielęgnacyjnego.

Ponadto, istnieją preferencje w zakresie wynajmowania wolnych lokali socjalnych i mieszkalnych, jeżeli wśród osób zamieszkających w lokalu jest: osoba niepełnosprawna z uprawnieniem do zamieszkiwania w oddzielnym pokoju, od powierzchni pokoi odejmuje się najmniejszy pokój z przeznaczeniem dla osoby niepełnosprawnej, a metraż pozostałych pokoi dzieli się przez pozostałe osoby, albo osoba niepełnosprawna w stopniu znacznym – do celów obliczenia powierzchni przypadającej na osobę, doliczona zostaje norma przypadająca na jedną osobę.

Zarząd Zieleni Miejskiej w Rybniku od wielu lat przystosowuje tereny zieleni do potrzeb osób z niepełnosprawnością, likwidując ograniczenia i utrudnienia swobodnego korzystania z parków, zieleńców i skwerów. Sukcesywnie modernizuje swoją infrastrukturę, tak aby była przyjazna dla osób niepełnosprawnych i rodziców z wózkami dla dzieci. Przede wszystkim modernizacji poddane są ścieżki, budowane podjazdy, montowane poręcze przy schodach, obniżane są krawężniki. Nowe obiekty budowane są bez barier architektonicznych (np. park tematyczny przy Nacynie). Dodatkowo administracja cmentarzy komunalnych podejmuje na bieżąco działania mające na celu likwidację barier architektonicznych.

Działania nakierowane na rozwiązywanie problemów osób niepełnosprawnych podejmują również **rybnickie placówki oświatowe**, których Miasto prowadzi 72 (oświatowe jednostki budżetowe), w tym: 22 przedszkola, 15 zespołów szkolno-przedszkolnych, 10 szkół podstawowych, 9 gimnazjów, 1 liceum ogólnokształcące, 8 zespołów szkół ponadgimnazjalnych, 3 zespoły szkół specjalnych, Rybnickie Centrum Edukacji Zawodowej – Centrum Kształcenia Ustawicznego oraz Praktycznego, Poradnia

Psychologiczno-Pedagogiczna, Ognisko Pracy Pozaszkolnej „Zespół Przygoda” i Młodzieżowy Dom Kultury. W roku szkolnym 2016/2017 do placówek oświatowych, prowadzonych przez Miasto Rybnik, uczęszcza 21.620 uczniów, w tym do:

- 39 przedszkoli – 4.752 dzieci, w 205 oddziałach (w tym dwa przedszkola specjalne),
- 27 szkół podstawowych – 8.017 uczniów, w 415 oddziałach (w tym dwie szkoły specjalne), w 38 oddziałach oraz 35 uczniów w 6 oddziałach rewalidacyjnych,
- 15 gimnazjów – 3.359 uczniów, w 153 oddziałach (w tym dwie szkoły specjalne),
- 5 liceów ogólnokształcących – 1.698 uczniów, w 61 oddziałach,
- 5 techników – 3.065 uczniów, w 111 oddziałach,
- 5 zasadniczych szkół zawodowych – 466 uczniów, w 19 oddziałach (w tym jedna szkoła specjalna),
- 1 szkoła przysposabiająca do pracy – 45 uczniów, w 10 oddziałach,
- 1 liceum ogólnokształcące dla dorosłych – 141 uczniów, w 5 oddziałach,
- 2 szkoły policealne dla dorosłych – 63 uczniów, w 4 oddziałach,

Prowadzone są 3 oddziały integracyjne w przedszkolach, 22 – w szkołach podstawowych, 9 – w gimnazjach i 2 – w liceum ogólnokształcącym. W Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym (szkoła specjalna) działa internat.

W procesie wyrównywania szans edukacyjnych niepełnosprawnych dzieci i młodzieży placówki oświatowe realizowały w latach 2011 – 2015 m.in. następujące działania:

- udzielanie wsparcia kadrze pedagogicznej pracującej z niepełnosprawnymi uczniami w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych – 1.826 nauczycielom udzielono wsparcia,
- wspieranie rodziców niepełnosprawnych dzieci w formie: konsultacji i rozmów indywidualnych, proponowania oraz zachęcania rodzica do podjęcia działań zmierzających do realizacji wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, udzielania porad w zakresie wyboru dalszego etapu kształcenia dziecka, informowania o placówkach integracyjnych i specjalnych, kierowania do odpowiednich specjalistów, lekarzy i na dodatkowe badania do Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, poradnictwa w zakresie postępowania z dziećmi w przypadku pojawiających się problemów, rozmów z wychowawcą i pedagogiem szkolnym, organizowania zajęć otwartych dla rodziców klas pierwszych, konsultacji i porad dla rodziców uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, doradztwa zawodowego, rozmów dotyczących realizacji obowiązku szkolnego w domu ucznia (nauczanie indywidualne), wyboru szkoły i zawodu, zmiany systemu kształcenia. 2.350 rodzicom udzielono wsparcia,
- doposażenie szkół w sprzęt i urządzenia poprawiające codzienne funkcjonowanie osób niepełnosprawnych (34 placówki wyposażone na kwotę 556.523,45 zł),
- projekty dofinansowane ze źródeł zewnętrznych, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela 18. Dofinansowanie działań na rzecz osób niepełnosprawnych ze źródeł zewnętrznych w latach 2011 – 2016 (placówki oświatowe i Wydział Edukacji)

Lp.	Rok realizacji	Tytuł projektu	Realizator	Kwota	Program
1.	2011	Dodajcie nam skrzydeł	Wydział Edukacji, Zespół Szkół Specjalnych	1.079.534 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
2.	2011 – 2012	Odkrywam samodzielność	Zespół Szkół Specjalnych, przekształcony w Zespół Szkół Nr 6	360.925 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
3.	2011 – 2012	Mogę ją, możesz ty – możemy my	Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi Nr 1	469.225 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
4.	2013 – 2014	Różnorodność i włączenie w zajęcia sportowe	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy	79.812 zł	Comenius
5.	2013 – 2014	Jak osiągnąłem sukces?	Zespół Szkół Nr 6	60.346,50 zł	Leonardo da Vinci

6.	2013 – 2014	Fascynujące narzędzia ICT przeznaczone dla osób niepełnosprawnych	Zespół Szkół Nr 6	92.954,40 zł	Leonardo da Vinci
7.	2014 – 2015	Nauczyciele pełni pomysłów. Motywowanie i aktywizacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	Wydział Edukacji, Stowarzyszenie „Razem”, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy	190.134 zł	Comenius Regio
8.	2015 – 2016	Creating Peace – Tworzymy Pokój	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy	22.000 €	Erasmus+

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie informacji przedstawianych w informacjach o stanie realizacji zadań oświatowych w Rybniku

Ponadto, rybnickie placówki oświatowe organizowały warsztaty edukacyjne dla uczniów, kształtujące właściwy stosunek do osób niepełnosprawnych – 21.196 uczniów uczestniczyło w warsztatach i lekcjach wychowawczych poruszających m.in. następującą tematykę: budowanie relacji i wzajemnego zaufania między dziećmi sprawnymi i niepełnosprawnymi, empatia i tolerancja wobec innych, prawidłowe postawy społeczne, pomoc oraz uwrażliwienie na drugiego człowieka i jego problemy, wspomaganie rozwoju psychoruchowego dzieci, kształtowanie umiejętności rozpoznawania, wyposażania i odczytywania uczuć swoich i innych, uznawanie za naturalne różnic między ludźmi, problemy, z jakimi borykają się osoby niepełnosprawne, akceptacja odmienności, porozumiewanie się z osobami niesłyszącymi, motywowanie uczniów do przełamywania barier i lęków przez kontakty z osobami niepełnosprawnymi. Zajęcia te miały na celu zmianę postaw oraz zachowań dzieci i młodzieży wobec osób niepełnosprawnych (wyrobienie wrażliwości, chęci niesienia pomocy, szacunku i poszanowania ich godności).

Instytucje kultury prowadzą działalność statutową skierowaną do wszystkich mieszkańców Miasta Rybnika, w tym również osób niepełnosprawnych. Wyrównywanie szans osób z niepełnosprawnościami odbywa się m.in. poprzez usuwanie barier architektonicznych – przystosowanie budynków do przebywania w nich osób niepełnosprawnych, zakup urządzeń zapewniających tym osobom pełny udział w życiu społecznym i kulturalnym, współpracę z innymi instytucjami i sektorem pozarządowym w organizacji imprez czy udostępnianiu sal.

Przykładowo: Teatr Ziemi Rybnickiej dysponuje systemem *INFRA-RED*, zainstalowanym na sali widowiskowej, który umożliwia odbiór udźwiękowionych imprez artystycznych oraz projekcji filmowych przez osoby słabosłyszące. Natomiast Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. Konstantego Prusa w Rybniku posiada w zbiorach: 2.046 tytułów na kasetach magnetofonowych, 1.335 tytułów na płytach CD i w formacie Daisy oraz 2.446 audiobooków. Ponadto, biblioteka umożliwia dostęp do platform edukacyjnych IBUK Libra (wirtualna czytelnia) i NASBI (internetowa biblioteka profesjonalnych e-booków). Dom Kultury w Rybniku – Boguszowicach w 2016 r. zorganizował koncert charytatywny na rzecz osoby niepełnosprawnej.

Miasto Rybnik co roku uczestniczyło w konkursie „**Samorząd Równych Szans**” na najlepsze projekty na rzecz osób z niepełnosprawnościami realizowane przez polskie samorządy. Organizatorem konkursu jest Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego w Krakowie. W tabeli poniżej przedstawiono sukcesy Miasta w tym zakresie.

Tabela 19. Nagrody i wyróżnienia Miasta w konkursie „Samorząd Równych Szans” w latach 2011 – 2016

Lp.	Rok otrzymania	Nazwa projektu	Realizator	Nagroda/ wyróżnienie
1.	2012	Dodajcie nam skrzydeł	Wydział Edukacji Urzędu Miasta Rybnika	wyróżnienie „Śląski Samorząd Równych Szans 2012”
2.	2013	Przekroczyć próg	Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku	statuetka i tytuł „Samorząd Równych Szans 2013” oraz list gratulacyjny – edycja regionalna 2013
3.	2014	Modernizacja Kąpieliska „RUDA” w Rybniku przy ul. Gliwickiej	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Rybniku	podziękowanie dla Miasta – edycja regionalna 2014
4.	2015	Wielowymiarowy model wsparcia osób z niepełnosprawnością	Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku	wyróżnienie i tytuł „Samorząd Równych Szans 2015” i wyróżnienie w edycji regionalnej
5.	2016	Kompleksowe podejście samorządu do wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi zagrożonych wykluczeniem społecznym	Środowiskowy Dom Samopomocy „Cogito Noster” w Rybniku	wyróżnienie i tytuł „Samorząd Równych Szans 2016” i wyróżnienie w edycji regionalnej

Źródło: Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rybnika

Rada Miasta Rybnika, biorąc pod uwagę potrzeby w zakresie pomocy społecznej, przyjęła uchwałę nr 334/XX/2016 z dnia 21 kwietnia 2016 r. **Program wsparcia dla niepełnosprawnych mieszkańców Miasta Rybnika w dostępie do rehabilitacji na lata 2016 – 2018**. Działania przewidziane w tym programie są dostosowane do rzeczywistych potrzeb niepełnosprawnych mieszkańców Miasta Rybnika. Ich realizacja służyć ma rozszerzeniu dostępu do rehabilitacji ruchowej i społecznej osób niepełnosprawnych, która wpłynie na poprawę stanu psychofizycznego oraz zwiększy ich szanse na pełniejsze uczestnictwo w życiu społecznym. Realizatorami programu są: Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku (promocja, rekrutacja beneficjentów) oraz Centrum Rekreacji i Rehabilitacji „BUSHIDO” Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Rybniku (promocja, wykonywanie zabiegów rehabilitacyjnych, działania w zakresie rehabilitacji społecznej). W 2016 r. objęto rehabilitacją 67 osób, które mogły skorzystać z następujących usług: ćwiczenia indywidualne, masaże (klasyczny częściowy i grzbietu), drenaż limfatyczny, zabiegi hydroterapeutyczne (kąpiel perełkowa z hydromasażem, masaż wirowy kończyn dolnych, masaż wirowy kończyn górnych), zabiegi fizykoterapeutyczne (galwanizacja, jonoforeza, elektrostymulacja, prądy diadynamiczne, ID, TENS, ultradźwięki, magnetoterapia, laseroterapia, krioterapia).

Natomiast **Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Miasta Rybnika na lata 2015 – 2020**, przyjęty uchwałą nr 199/XIII/2015 Rady Miasta Rybnika z dnia 1 października 2015 r., ma na celu stworzenie podstaw do podjęcia szeroko zakrojonych działań w zakresie ochrony zdrowia psychicznego, a także ich skoordynowanie i kontynuowanie działań dotychczas realizowanych, tak aby nastąpiła poprawa zdrowia psychicznego mieszkańców Miasta. Do celów głównych tego programu należą:

- promocja zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym,
- zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym.

Realizacja działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami w badanym okresie nie byłaby możliwa bez zaangażowania się w ten obszar **organizacji pozarządowych**. Ich działalność jest wyrazem zasady pomocniczości, która ma na celu wyzwalanie inicjatyw, i z którą wiążą się takie wartości, jak: partnerstwo, odpowiedzialność, wolność oraz równość. Dlatego też, organizacje pozarządowe odgrywają tak ważną rolę w wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych, w szczególności w pobudzaniu aktywności społecznej tych osób. Poniżej wymieniano podmioty, które w ostatnich

latach, były zaangażowane w działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich otoczenia (kolejność alfabetyczna):

- Fundacja EDF Polska,
- Integracyjny Klub Sportowy „BUSHIDO”,
- Oddział Regionalny Olimpiady Specjalne Polska – Śląskie,
- Polski Związek Głuchych Oddział Śląski – Koło w Rybniku,
- Polski Związek Niewidomych Okręg Śląski – Koło w Rybniku,
- Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną w Rybniku,
- Stowarzyszenie Amazonek „Odnowa”,
- Stowarzyszenie na Rzecz Psychoprophylaktyki i Promocji Zdrowia Psychicznego „VALIDUS”,
- Stowarzyszenie na rzecz wspomagania osób z niepełnosprawnością i ich otoczenia „Razem”,
- Stowarzyszenie „OLIGOS” na Rzecz Dzieci, Młodzieży oraz Absolwentów Specjalnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rybniku,
- Stowarzyszenie Przyjaciół i Wychowanków Zespołu Nr 6 w Rybniku – DLA DOBRA,
- Śląski Klub Sportowy Niesłyszących.

W 2016 r. zainaugurowano **I Rybnickie Dni Integracji**, których celem była promocja placówek, działających na rzecz osób niepełnosprawnych, zajmujących się rehabilitacją, edukacją, terapią czy opieką, oraz pokazanie potencjału osób niepełnosprawnych. W ramach dni otwartych w poszczególnych 12 placówkach istniała możliwość zapoznania się z profilem działalności instytucji oraz z praktycznymi informacjami dla rodziców i opiekunów osób niepełnosprawnych, np. z zakresu zasad rekrutacji czy dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy. Wydarzenie zakończyło się Piknikiem Integracyjny na Kampusie.

Jednym z ciekawszych projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe był projekt pn. **„Życie – moja samodzielna rola”**, którego celem była terapia i integracja społeczna osób z niepełnosprawnością intelektualną poprzez profesjonalne działania teatralne. Uczestnicy projektu wzięli udział m.in. w warsztatach teatralnych, a następnie sami zostali instruktorami dla osób pełnosprawnych. Zwieńczeniem działań było przedstawienie osób pełno- i niepełnosprawnych zaprezentowane na deskach Teatru Ziemi Rybnickiej (700 widzów). Zaproponowana formuła projektu miała ogromną wartość dodaną, gdyż udało się udowodnić, że:

- niepełnosprawność nie przekreśla życia,
- umiejętności osób niepełnosprawnych intelektualnie mogą być „przydatne” społecznie, a osoby te mogą swoją wiedzą, pasją i nietuzinkowością, łamać stereotypy społeczne na ich temat,
- integracja osób niepełnosprawnych intelektualnie może polegać nie tylko na biernym czerpaniu postaw czy umiejętności od pełnosprawnych, ale także na pokazaniu osobom sprawnym inności (często stygmatyzowanej społecznie) w sposób ciekawy i atrakcyjny.

Projekt ten był realizowany przez Stowarzyszenie na rzecz wspomagania osób z niepełnosprawnością i ich otoczenia „Razem”, a jego budżet wyniósł 197.700 zł.

Podsumowując realizację **Programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych dla Miasta Rybnika na lata 2011 – 2015**, przyjętego uchwałą nr 91/VIII/2011 Rady Miasta Rybnika z dnia 30 marca 2011 r., należy stwierdzić, co następuje:

- zlikwidowano szereg barier architektonicznych w infrastrukturze miejskiej (w placówkach oświatowych, w obiektach kultury, sportu i rekreacji, a także innych użyteczności publicznej) poprzez dostosowanie 28 obiektów, realizację 41 inwestycji drogowych, wyznaczenie 39 miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami, 54 autobusy przystosowane dla tych osób,
- 588 pracowników Urzędu Miasta Rybnika, jednostek organizacyjnych i instytucji kultury zostało przeszkolonych, tym samym podniosło wiedzę i umiejętności w zakresie komunikacji oraz obsługi osób niepełnosprawnych. Ponadto przeszkolonych zostało 39 kierowców środków komunikacji miejskiej z zakresu potrzeb i pomocy osobom z różnymi niepełnosprawnościami,
- zlikwidowano 56 indywidualnych barier w komunikowaniu się na kwotę 145.915,63 zł,

- miało miejsce 17 działań społecznych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich dyskryminacji,
- przeprowadzono wiele działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych niepełnosprawnych dzieci i młodzieży (szczegółowe dane przedstawiono w opisie placówek oświatowych),
- zrealizowano szereg działań w zakresie promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych (szczegółowe dane przedstawiono przy inwentaryzacji działań Powiatowego Urzędu Pracy w Rybniku),
- odbyły się 322 imprezy kulturalne, sportowe, turystyczne i rekreacyjne dla osób niepełnosprawnych oraz o charakterze integracyjnym, umożliwiające pełne uczestnictwo w życiu społecznym (na łączną kwotę 521.274,30 zł),
- przeciwdziałano marginalizacji społecznej osób niepełnosprawnych i ich rodzin poprzez świadczenie usług opiekuńczych, pielęgnacyjnych i rehabilitacyjnych osobom niepełnosprawnym, zapewnienie rehabilitacji społecznej w środowiskowych domach samopomocy, kontynuowanie działań w zakresie rehabilitacji psychiatrycznej i promocji zdrowia psychicznego, wspieranie osób niepełnosprawnych w procesie rehabilitacji społecznej (udzielanie dofinansowań ze środków PFRON),
- wspartych zostało 20 działań, mających na celu upowszechnienie wolontariatu ukierunkowanego na pomoc osobom niepełnosprawnym.

Natomiast **nie udało** się zrealizować następujących działań:

- opracowanie standardów usług w ramach mieszkalnictwa treningowego i chronionego,
- stworzenie bazy ww. mieszkań,
- powołanie zespołów interdyscyplinarnych wspierających rodziny osób niepełnosprawnych,
- stworzenie ogólnodostępnej bazy informacyjnej, dotyczącej usług opiekuńczych i specjalistycznych,
- utworzenie hostelu dla osób niepełnosprawnych i z zaburzeniami psychicznymi.

W niewielkim zakresie realizowano **usługi asystentów osób niepełnosprawnych**. Od czerwca 2016 r. Stowarzyszenie „OLIGOS” na Rzecz Dzieci, Młodzieży oraz Absolwentów Specjalnego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rybniku realizuje projekt pn. *Rybnickie Centrum Asystenckie*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, którego celem jest wsparcie niezależnego życia 30 osób z niepełnosprawnością (brak ograniczeń co do wieku i rodzaju niepełnosprawności) i niesamodzielnych poprzez organizowanie i świadczenie wysokiej jakości usług opiekuńczych i asystenckich,

5. ANALIZA ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO MIASTA RYBNIKA

Zespół zadaniowy do opracowania projektu Programu na posiedzeniu w dniu 23 stycznia 2017 r. dokonał analizy środowiska społecznego Miasta Rybnika w zakresie działań podejmowanych na rzecz osób z niepełnosprawnościami i przewlekłe chorych. Zdaniem członków Zespołu osoby te borykają się w codziennym życiu z wieloma **problemami, barierami czy ograniczeniami**, do których należą:

- bariery architektoniczne⁷ w budynkach użyteczności publicznej, w szczególności niewystarczające dostosowanie dla osób z innymi niż choroby narządu ruchu niepełnosprawnościami, a także bariery drogowe (stosowanie rozwiązań nie zawsze akceptowanych przez osoby niepełnosprawne, np. nieoznaczanie przejść dla pieszych inną fakturą, likwidowanie barier oddzielających chodniki od jezdni),
- bariery w komunikowaniu się⁸,
- bariery transportowe, w tym związane z niedostosowanymi w pełni do potrzeb osób niepełnosprawnych środkami transportu komunikacji miejskiej i niewykorzystywaniem posiadanych rozwiązań, a także regulaminem przewozu osób (m.in. niehonorowanie legitymacji osoby niepełnosprawnej, uzależnianie prawa do bezpłatnych i ulgowych przejazdów od posiadania e-karty, różnicowanie prawa do bezpłatnych przejazdów dla opiekunów lub przewodników towarzyszących w czasie przejazdu osobie niepełnosprawnej, posiadającej w orzeczeniu o stopniu niepełnosprawności wskazanie co do zdolności do pracy),
- niewystarczająca liczba miejsc parkingowych (głównie w obrębie zabudowy wielorodzinnej),
- zbyt mała liczba pracowników odpowiednio przeszkolonych do kontaktu z osobami niepełnosprawnymi,
- bariery administracyjne,
- brak oferty kulturalnej/sportowej/rekreacyjnej dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności lub niedocieranie informacji o tej ofercie,
- problemy związane z systemem oświaty, tj. bariery architektoniczne w placówkach oświatowych, niepełne wyposażenie szkół, brak odpowiednich kompetencji u części nauczycieli,
- trudności ze znalezieniem lub utrzymaniem pracy, a także brak przygotowania i niechęć pracodawców funkcjonujących na otwartym rynku pracy do zatrudniania osób niepełnosprawnych,
- brak instytucji chronionego rynku pracy, tj. zakładu aktywności zawodowej, spółdzielni socjalnej, centrum integracji społecznej,
- niedostateczna baza i oferta rehabilitacyjna (zabiegi i sprzęt rehabilitacyjny),
- brak apteki ogólnodostępnej pełniącej całodobowy dyżur oraz występujące w aptekach bariery funkcjonalne⁹,
- utrudniony/ograniczony dostęp do służby zdrowia, m.in. dostęp osób niepełnosprawnych intelektualnie do leczenia stomatologicznego w znieczuleniu ogólnym, brak poradni autystycznej,
- problemy bytowe i finansowe,
- problemy mieszkaniowe (brak mieszkań wspomaganych),
- problemy psychologiczne (związane z zaakceptowaniem niepełnosprawności/choroby, niska samoocena, brak akceptacji społecznej, zależność od innych osób, brak samodzielności, bezradność, samotność, izolacja społeczna),
- dyskryminacja, krzywdzące stereotypy i nietolerancja,
- niska świadomość i brak dostatecznej wiedzy osób niepełnosprawnych i ich opiekunów o przysługującej pomocy,
- brak odpowiednich placówek (np. dom pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych),
- brak asystentów dla osób niepełnosprawnych,

⁷ **Bariery architektoniczne** rozumiane jako wszelkie utrudnienie występujące w budynku i w jego najbliższej okolicy, które ze względu na rozwiązania techniczne, konstrukcyjne lub warunki użytkowania, uniemożliwiają lub utrudniają swobodę ruchu osobom niepełnosprawnym.

⁸ **Bariery w komunikowaniu się** rozumiane jako ograniczenia uniemożliwiające lub utrudniające osobie niepełnosprawnej swobodne porozumiewanie się i/lub przekazywanie informacji.

⁹ **Bariery funkcjonalne** rozumiane jako bariery architektoniczne, techniczne i w komunikowaniu się.

- trudności związane z zapewnieniem opieki osobom niezdolnym do samodzielnego funkcjonowania, w sytuacji nagłego zachorowania opiekuna (brak hostelu).

W poniższej tabeli przedstawiono mocne i słabe strony Miasta w zakresie działań podejmowanych na rzecz osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych.

Tabela 20. Mocne i słabe strony Miasta Rybnika w zakresie działań podejmowanych na rzecz osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych

MIASTO RYBNIK	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – dobra realizacja zadań powiatu z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, dofinansowanych ze środków PFRON, – duża aktywność społeczna organizacji pozarządowych, działających na rzecz osób niepełnosprawnych, w szczególności dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, – dobra dostępność ośrodków i placówek działających na rzecz osób niepełnosprawnych (zmniejszanie liczby barier funkcjonalnych w obiektach użyteczności publicznej), a także ich duża aktywność, – szeroka baza usług, która w miarę potrzeb dostosowuje się do potrzeb osób niepełnosprawnych, – umiejętne pozyskiwanie i wykorzystywanie środków zewnętrznych, – wykwalifikowana kadra działająca w tym obszarze. 	<ul style="list-style-type: none"> – bariery funkcjonalne utrudniające życie osobom niepełnosprawnym, w tym pozorna dostępność (głównie dla osób z niepełnosprawnością ruchową), – bariery transportowe (w zakresie komunikacji miejskiej), – niski poziom wiedzy mieszkańców na temat niepełnosprawności (brak zrozumienia i akceptacji, dyskryminacja), – ograniczone środki finansowe, – brak należytej współpracy pomiędzy jednostkami pomocy społecznej i zatrudnienia, – brak odpowiedniej liczby przeszkolonych osób do kontaktów z osobami niepełnosprawnymi, – brak niektórych placówek lub daleki do nich dostęp (np. dom pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych, hostel, mieszkania wspomagane, hospicjum stacjonarne), – niska aktywność osób niepełnosprawnych pozostających bez pracy, a także niewystarczająca liczba ofert i miejsc pracy dla tych osób, – mały dostęp do usług asystenckich.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie informacji zebranych od członków Zespołu zadaniowego do opracowania projektu Programu

6. CELE PROGRAMU I FORMY ICH REALIZACJI

Celem strategicznym Programu jest:

Optymalne zaspokojenie potrzeb życiowych środowiska osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych w Rybniku, poprzez wsparcie tych osób i ich rodzin/opiekunów.

Zakłada się, że osiągnięcie celu strategicznego będzie możliwe poprzez realizację następujących celów głównych:

1. **Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych oraz ich rodzin/opiekunów,**
2. **Wyrównanie szans edukacyjnych niepełnosprawnych dzieci i młodzieży,**
3. **Promocja zatrudnienia i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych,**
4. **Zapobieganie niepełnosprawności.**

Celami szczegółowymi Programu są:

- 1.1. Likwidacja barier architektonicznych i technicznych w infrastrukturze miejskiej,
- 1.2. Likwidacja barier transportowych,
- 1.3. Likwidacja barier w komunikowaniu się,
- 1.4. Poprawa wizerunku osoby niepełnosprawnej i przewlekle chorej w świadomości rybniczian,
- 1.5. Promowanie wolontariatu,
- 1.6. Zwiększenie świadomości osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych o przysługujących im uprawnieniach i formach pomocy oraz wspieranie ich usamodzielniania,
- 1.7. Zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do kultury, sportu, rekreacji i turystyki,
- 1.8. Rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych,
- 1.9. Stwarzanie warunków do samodzielnego i niezależnego życia osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych poprzez wspieranie mieszkalnictwa,
- 1.10. Monitorowanie sytuacji osób niepełnosprawnych i ich rodzin/opiekunów,
- 1.11. Wspieranie otoczenia osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych,
- 2.1. Wsparcie procesu edukacyjnego niepełnosprawnych dzieci i młodzieży,
- 2.2. Tworzenie warunków wyrównujących szanse edukacyjne niepełnosprawnych dzieci i młodzieży,
- 3.1. Zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych,
- 4.1. Profilaktyka w zakresie zapobiegania niepełnosprawności.

Osiągnięciu celów szczegółowych służyć będą działania wskazane w dalszej części Programu.

Działaniami priorytetowymi tj. najważniejszymi i koniecznymi do realizacji, są:

- 1) likwidacja barier funkcjonalnych (zwiększenie dostępności do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, a także innych urządzeń i usług),
- 2) zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych, szczególnie na otwartym rynku pracy (zwiększenie liczby miejsc pracy dla osób z niepełno sprawnościami, w tym w jednostkach organizacyjnych Miasta, zgodnie z obowiązującymi przepisami),
- 3) podniesienie świadomości społeczeństwa w sprawach dotyczących osób niepełnosprawnych, a także działania na rzecz wzmocnienia poszanowania ich praw i godności.

Cel główny 1

Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej osób niepełnosprawnych, przewlekłe chorych oraz ich rodzin/opiekunów

Cel szczegółowy:

1.1. Likwidacja barier architektonicznych i technicznych¹⁰ w infrastrukturze miejskiej

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.1.1. inwentaryzacja dostępności obiektów użyteczności publicznej pod kątem ich dostosowania i występujących barier dla osób niepełnosprawnych – <i>konkurs na realizację zadań publicznych lub w formie zamówień publicznych</i>	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Wydział Polityki Społecznej, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej
1.1.2. spotkania z Miejską Pracownią Urbanistyczną w celu omówienia kwestii dostosowywania infrastruktury miejskiej dla osób z niepełnosprawnościami, w tym postanowień <i>Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych</i> (m.in. stosowanie standardów projektowania uniwersalnego ¹¹)	liczba spotkań	na bieżąco	Wydział Polityki Społecznej, Miejska Pracownia Urbanistyczna, Powiatowa Społeczna Rada do Spraw Osób Niepełnosprawnych, Wydział Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji, jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe
1.1.3. likwidacja barier architektonicznych w placówkach oświatowych	liczba dostosowanych placówek oświatowych	na bieżąco	Wydział Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji, placówki oświatowe
1.1.4. likwidacja barier architektonicznych w obiektach kultury, sportu i rekreacji	liczba dostosowanych obiektów	na bieżąco	Wydział Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji, instytucje kultury, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
1.1.5. likwidacja barier w pozostałych obiektach użyteczności publicznej (m.in. środowiskowych domach samopomocy)	liczba dostosowanych obiektów	na bieżąco	Wydział Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji, Zarząd Zieleni Miejskiej, pozostałe jednostki organizacyjne

¹⁰ **Barier techniczne** rozumiane jako przeszkody wynikające z braku zastosowania lub niedostosowania, odpowiednich do rodzaju niepełnosprawności, przedmiotów lub urządzeń.

¹¹ **Projektowanie uniwersalne** oznacza projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. Projektowanie to nie wyklucza pomocy technicznych dla szczególnych grup osób niepełnosprawnych, jeżeli jest to potrzebne.

1.1.6. oznakowanie wewnętrzne i zewnętrzne budynków: Urzędu Miasta, jednostek organizacyjnych Miasta, instytucji kultury, placówek oświatowych do potrzeb osób niepełnosprawnych (różne niepełnosprawności)	liczba oznakowanych budynków	na bieżąco	Wydział Administracyjny, jednostki organizacyjne, instytucje kultury, placówki oświatowe
1.1.7. dostosowanie infrastruktury drogowej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym dla osób niewidomych i słabowidzących	liczba zrealizowanych inwestycji drogowych, uwzględniających likwidację barier architektonicznych	na bieżąco	Wydział Dróg
1.1.8. poprawa dostępu do miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych poprzez zwiększenie liczby miejsc, w szczególności w obrębie budynków wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Rybnika	liczba wyznaczonych miejsc parkingowych	na bieżąco	Wydział Dróg, Rybnickie Służby Komunalne, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej
1.1.9. stworzenie wyszukiwarki miejsc dostępnych dla osób niepełnosprawnych (z różnymi rodzajami niepełnosprawności) oraz aplikacji ułatwiającej poruszanie się osób niepełnosprawnych po Mieście	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Wydział Polityki Społecznej, Wydział Rozwoju, Wydział Promocji, Wydział Informatyki
1.1.10. przystosowanie lokali i budynków wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Rybnika do potrzeb osób niepełnosprawnych	liczba przystosowanych mieszkań i budynków dla osób niepełnosprawnych	na bieżąco	Zakład Gospodarki Mieszkaniowej
1.1.11. likwidacja indywidualnych barier architektonicznych i technicznych (dofinansowanie ze środków PFRON)	liczba zlikwidowanych indywidualnych barier	na bieżąco	Ośrodek Pomocy Społecznej
1.1.12. konsultowanie planów, programów i innych działań w obszarze przestrzeni, infrastruktury i transportu ze środowiskiem osób niepełnosprawnych (powiadamianie o konsultacjach poprzez <i>miejski system wysyłania wiadomości SMS dla Miasta Rybnika „UM Rybnik SMS”</i>)	liczba konsultowanych dokumentów	na bieżąco	wydziały/biura Urzędu Miasta Rybnika, jednostki organizacyjne
1.1.13. organizacja konkursu na miejsce najbardziej przyjazne osobom niepełnosprawnym w Mieście	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Wydział Polityki Społecznej, Wydział Promocji, Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności, Ośrodek Pomocy Społecznej

Cel szczegółowy:**1.2. Likwidacja barier transportowych**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.2.1. zwiększenie liczby linii i autobusów przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych oraz sukcesywne instalowanie w autobusach urządzeń ułatwiających osobom niepełnosprawnym bezpieczne i komfortowe przemieszczanie się (różne niepełnosprawności) – <i>określanie takiego wymogu przewoźnikom przystępującym do przetargów</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba dostosowanych środków komunikacji miejskiej, • liczba linii obsługiwanych przez przystosowane dla osób niepełnosprawnych autobusy, • liczba urządzeń ułatwiających osobom niepełnosprawnym korzystanie z transportu zbiorowego	do 2020 r.	Zarząd Transportu Zbiorowego
1.2.2. dostosowanie <i>Regulaminu przewozu osób, bagażu lub zwierząt w komunikacji miejskiej, organizowanej przez Zarząd Transportu Zbiorowego</i> , w zakresie umożliwiającym korzystanie osobom niepełnosprawnym ze środków komunikacji miejskiej na podstawie legitymacji osoby niepełnosprawnej	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Zarząd Transportu Zbiorowego
1.2.3. zakup pojazdów lub ich dostosowanie do przewozu osób z niepełnosprawnościami, w szczególności uczniów niepełnosprawnych	liczba zakupionych/dostosowanych pojazdów	na bieżąco	placówki oświatowe, jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy:**1.3. Likwidacja barier w komunikowaniu się**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.3.1. szkolenia pracowników Urzędu Miasta Rybnika, jednostek organizacyjnych Miasta, instytucji kultury podnoszące wiedzę i umiejętności w zakresie komunikacji z osobami niepełnosprawnymi (różne niepełnosprawności) oraz ich obsługi (m.in. język migowy o), a także w zakresie postanowień <i>Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych</i>	liczba przeszkolonych pracowników	na bieżąco	Wydział Kadr, Szkoleń i Płac, jednostki organizacyjne, instytucje kultury

1.3.2. szkolenia kierowców środków komunikacji miejskiej z zakresu potrzeb i pomocy osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności – <i>zwrócenie uwagi na godne traktowanie i uwrażliwienie na potrzeby osób niepełnosprawnych m.in. dłuższy postój, pomoc przy wsiadaniu i wysiadaniu z autobusu, umożliwienie korzystania z posiadanych udogodnień</i>	liczba przeszkolonych kierowców	na bieżąco	Zarząd Transportu Zbiorowego
1.3.3. przystosowanie stron internetowych jednostek organizacyjnych do możliwości osób niepełnosprawnych (strony bez barier) – <i>funkcjonalność strony przetestowana przez organizacje pozarządowe</i>	liczba dostosowanych stron internetowych	do 2020 r.	jednostki organizacyjne, instytucje kultury, placówki oświatowe
1.3.4. likwidacja indywidualnych barier w komunikowaniu się oraz w dostępie do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym poprzez pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, a także dofinansowania szkoleń w zakresie jego obsługi	liczba zlikwidowanych indywidualnych barier	na bieżąco	Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy:

1.4. Poprawa wizerunku osoby niepełnosprawnej i przewlekle chorej w świadomości rybniczian

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.4.1. prowadzenie działań społecznych, w tym kampanii, na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich dyskryminacji	liczba przeprowadzonych działań	na bieżąco	Wydział Polityki Społecznej, jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe
1.4.2. współpraca z mediami ukierunkowana na tworzenie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych	liczba zdarzeń nagłośnionych w mediach	na bieżąco	Wydział Promocji, Biuro Prasowe
1.4.3. realizacja działań kształtujących właściwy stosunek do osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podjętych działań, • liczba uczniów objętych działaniami 	na bieżąco	placówki oświatowe

Cel szczegółowy:**1.5. Promowanie wolontariatu**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.5.1. upowszechnianie wolontariatu, ukierunkowanego na pomoc osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym i ich rodzinom/opiekunom, a także angażowanie osób niepełnosprawnych jako wolontariuszy	<ul style="list-style-type: none"> • liczba wspartych działań, • liczba wspartych osób, • liczba wolontariuszy, w tym osób niepełnosprawnych 	na bieżąco	Wydział Polityki Społecznej, Ośrodek Pomocy Społecznej, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy:**1.6. Zwiększenie świadomości osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych o przysługujących im uprawnieniach i formach pomocy oraz wspieranie ich usamodzielniania**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.6.1. organizacja m.in. szkoleń, zajęć, konferencji, grup wsparcia dla osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych	<ul style="list-style-type: none"> • liczba przeprowadzonych działań, • liczba wspartych osób 	na bieżąco	jednostki organizacyjne, instytucje kultury, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy:**1.7. Zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do kultury, sportu, rekreacji i turystyki**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.7.1. wspieranie działalności artystycznej i kulturalnej osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych	liczba wspartych działań	na bieżąco	Biuro Kultury, instytucje kultury, Wydział Polityki Społecznej, organizacje pozarządowe
1.7.2. organizowanie seansów filmowych i spektakli teatralnych z napisami dla osób niesłyszących i audiodeskrypcją dla osób niewidomych – <i>przetestowanie tego pomysłu (liczba osób zainteresowanych)</i>	liczba zorganizowanych seansów i spektakli	na bieżąco	instytucje kultury
1.7.3. wspieranie szkolenia sportowego osób niepełnosprawnych	liczba wspartych inicjatyw	na bieżąco	Wydział Polityki Społecznej, organizacje pozarządowe

1.7.4. organizacja przedsięwzięć zwiększających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, w tym organizacja Dnia/Dni Osób Niepełnosprawnych, Rybnickich Dni Integracji	liczba zorganizowanych przedsięwzięć	na bieżąco	Biuro Kultury, instytucje kultury, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, placówki oświatowe, pozostałe jednostki organizacyjne, Wydział Polityki Społecznej, organizacje pozarządowe
---	--------------------------------------	------------	--

Cel szczegółowy:

1.8. Rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.8.1. świadczenie usług opiekuńczych, pielęgnacyjnych i rehabilitacyjnych osobom niepełnosprawnym	liczba świadczonych usług	na bieżąco	Ośrodek Pomocy Społecznej, Ośrodek Leczniczo-Rehabilitacyjny, organizacje pozarządowe
1.8.2. wypracowanie modelu środowiskowego systemu wsparcia osób niepełnosprawnych, w szczególności z niepełnosprawnością intelektualną	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Ośrodek Pomocy Społecznej, Ośrodek Leczniczo-Rehabilitacyjny, Miejski Dom Pomocy Społecznej, Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności, organizacje pozarządowe
1.8.3. zapewnienie rehabilitacji społecznej osobom niepełnosprawnym w środowiskowych domach samopomocy	liczba wspartych osób	na bieżąco	Wydział Polityki Społecznej, Środowiskowy Dom Samopomocy „Cogito Noster”, organizacje pozarządowe
1.8.4. prowadzenie rehabilitacji psychiatrycznej oraz udzielanie wsparcia psychologicznego osobom niepełnosprawnym i przewlekle chorym w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych, pojawiających się w związku z niepełnosprawnością lub chorobą	liczba wspartych osób	na bieżąco	Środowiskowy Dom Samopomocy „Cogito Noster”, Ośrodek Interwencji Kryzysowej i Psychoterapii, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
1.8.5. wspieranie osób niepełnosprawnych w procesie rehabilitacji społecznej poprzez udzielanie dofinansowań ze środków PFRON	liczba wspartych osób	na bieżąco	Ośrodek Pomocy Społecznej

1.8.6. świadczenie usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych	<ul style="list-style-type: none"> • zrealizowano/ nie zrealizowano, • liczba wspartych osób 	do 2020 r.	Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe
1.8.7. podejmowanie działań na rzecz osób autystycznych	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podjętych działań, • liczba wspartych osób 	na bieżąco	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Ośrodek Leczniczo-Rehabilitacyjny, Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy:

1.9. Stwarzanie warunków do samodzielnego i niezależnego życia osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych poprzez wspieranie mieszkalnictwa

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.9.1. opracowanie standardów usług mieszkalnictwa wspomaganego	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Ośrodek Pomocy Społecznej
1.9.2. utworzenie mieszkań wspomaganych w ramach mieszkaniowego zasobu Miasta	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Zakład Gospodarki Mieszkaniowej, Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy:

1.10. Monitorowanie sytuacji osób niepełnosprawnych i ich rodzin/opiekunów

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.10.1. opracowanie i wdrożenie systemu wymiany informacji na temat osób niepełnosprawnych i ich rodzin, pomiędzy jednostkami organizacyjnymi i organizacjami pozarządowymi – <i>budowanie kultury współdziałania instytucji z obszaru zatrudnienia i integracji społecznej (partnerstwo międzyinstytucjonalne i międzysektorowe) poprzez wspólne tworzenie map problemów i zasobów środowiska lokalnego</i>	zrealizowano/ nie zrealizowano	na bieżąco	Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowy Urząd Pracy, pozostałe jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy:**1.11. Wsparcie otoczenia osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
1.11.1. utworzenie hostelu dla osób niepełnosprawnych (doraźna opieka na zasadach pogotowia sytuacyjnego)	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	organizacje pozarządowe
1.11.2. podejmowanie działań wspierających otoczenie osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych	liczba podjętych działań	na bieżąco	Wydział Polityki Społecznej, organizacje pozarządowe
1.11.3. udostępnianie organizacjom pozarządowym, działającym na rzecz osób niepełnosprawnych, na preferencyjnych warunkach, lokali wchodzących w skład zasobu Miasta Rybnika	liczba udostępnionych lokali	na bieżąco	Zakład Gospodarki Mieszkaniowej, pozostałe jednostki organizacyjne, instytucje kultury

Cel główny 2**Wyrównanie szans edukacyjnych niepełnosprawnych dzieci i młodzieży****Cel szczegółowy:****2.1. Wsparcie procesu edukacyjnego niepełnosprawnych dzieci i młodzieży**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
2.1.1. realizacja wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci	liczba dzieci objętych procesem wczesnego wspomaganie rozwoju	na bieżąco	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
2.1.2. udzielanie pomocy specjalistycznej niepełnosprawnym dzieciom i młodzieży	liczba wspartych osób	na bieżąco	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
2.1.3. udzielanie wsparcia kadrze pedagogicznej pracującej z niepełnosprawnymi uczniami w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych	liczba wspartych osób	na bieżąco	placówki oświatowe

2.1.4. wspieranie rodziców niepełnosprawnych dzieci w zakresie działalności edukacyjnej (np. szkolenia, konferencje, grupy wsparcia, porady indywidualne)	liczba wspartych rodziców	na bieżąco	Wydział Edukacji, placówki oświatowe, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
--	---------------------------	------------	--

Cel szczegółowy:

2.2. Tworzenie warunków wyrównujących szanse edukacyjne niepełnosprawnych dzieci i młodzieży

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
2.2.1. doposażenie placówek oświatowych w pomoce dydaktyczne, sprzęt i urządzenia poprawiające codzienne funkcjonowanie osób niepełnosprawnych oraz usprawniające proces dydaktyczny uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	liczba doposażonych placówek oświatowych	na bieżąco	placówki oświatowe
2.2.2. organizacja zajęć rewalidacyjnych, rehabilitacyjnych i pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych zajęć, • liczba wspartych osób 	na bieżąco	placówki oświatowe, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, instytucje kultury, organizacje pozarządowe
2.2.3. realizacja projektów edukacyjnych, uwzględniających specjalne potrzeby dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności	<ul style="list-style-type: none"> • liczba projektów, • wysokość pozyskanych środków, • liczba wspartych osób 	na bieżąco	Wydział Edukacji, placówki oświatowe, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
2.2.4. prowadzenie kampanii społecznych i innych działań promujących ideę edukacji włączającej ¹²	liczba przeprowadzonych kampanii i innych działań	na bieżąco	Wydział Edukacji, placówki oświatowe, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, organizacje pozarządowe

¹² **Edukacja włączająca** rozumiana jako umożliwienie uczniom z niepełnosprawnościami nauki wraz ze sprawnymi rówieśnikami, na docenianiu i wspieraniu uczniów oraz dostosowaniu szkół do uczniów o zróżnicowanych potrzebach.

Cel główny 3**Promocja zatrudnienia i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych****Cel szczegółowy:****3.1. Zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych**

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
3.1.1. organizacja warsztatów, szkoleń i konkursów aktywizujących oraz motywujących osoby niepełnosprawne do podjęcia zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> • liczba przeprowadzonych warsztatów, szkoleń i konkursów, • liczba wspartych osób	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe
3.1.2. organizacja targów pracy i giełd pracy dla osób niepełnosprawnych (pomoc w rekrutacji)	liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w targach pracy i giełdach pracy	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy
3.1.3. organizacja szkoleń (indywidualnych i grupowych), mających na celu podniesienie, uzupełnienie lub zmianę kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych	liczba wspartych osób	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe
3.1.4. poradnictwo zawodowe realizowane przez doradców zawodowych oraz wsparcie udzielane przez trenerów pracy (działania doradcze, mające na celu pomocy w planowaniu kariery zawodowej i lepszym przygotowaniu do szukania i utrzymania pracy)	liczba wspartych osób	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe
3.1.5. prowadzenie działań, mających na celu zmianę postrzegania przez osoby niepełnosprawne swoich możliwości oraz szans na podjęcie zatrudnienia, a tym samym wpływających na wzrost ich samooceny	liczba wspartych osób	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe
3.1.6. udzielanie wsparcia osobom niepełnosprawnym zamierzającym podjąć działalność gospodarczą	liczba wspartych osób	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy
3.1.7. prowadzenie działań, mających na celu zmianę postaw pracodawców wobec zatrudniania osób z różnymi niepełnosprawnościami (m.in. wizyty monitorująco-informacyjne wśród pracodawców)	liczba pracodawców objętych działaniami	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe

3.1.8. wspieranie pracodawców tworzących miejsca pracy dla osób z niepełnosprawnościami	<ul style="list-style-type: none"> • liczba utworzonych miejsc pracy, • liczba wspartych pracodawców 	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy
3.1.9. udział w konkursie „LODOŁAMACZE” dla pracodawców wrażliwych społecznie, organizowanym przez Polską Organizację Pracodawców Osób Niepełnosprawnych	zrealizowano/ nie zrealizowano	raz w roku	Powiatowy Urząd Pracy
3.1.10. dofinansowanie zatrudnienia i szkolenia asystenta wspierającego pracownika z niepełnosprawnościami w miejscu pracy	liczba asystentów i przeprowadzonych szkoleń	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe
3.1.11. realizacja projektów na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • liczba projektów, • liczba wspartych osób 	na bieżąco	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe
3.1.12. utworzenie zakładu aktywności zawodowej na terenie Miasta Rybnika	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	Wydział Polityki Społecznej, Wydział Infrastruktury Miejskiej i Inwestycji, organizacje pozarządowe
3.1.13. uruchomienie spółdzielni socjalnej na terenie Miasta Rybnika	zrealizowano/ nie zrealizowano	do 2020 r.	organizacje pozarządowe

Cel główny 4

Zapobieganie niepełnosprawności

Cel szczegółowy:

4.1. Profilaktyka w zakresie zapobiegania niepełnosprawności

Działanie	Wskaźnik	Termin realizacji	Realizator
4.1.1. podejmowanie działań na rzecz poszerzenia wiedzy mieszkańców w zakresie przyczyn niepełnosprawności oraz na rzecz zdrowego stylu życia (np. kampanie informacyjne, profilaktyczne)	liczba podjętych działań	na bieżąco	Ośrodek Lecznico-Rehabilitacyjny, pozostałe jednostki organizacyjne, Wydział Polityki Społecznej, organizacje pozarządowe
4.1.2. podejmowanie działań nakierowanych na zwiększenie dostępności usług rehabilitacyjnych i podnoszenie ich jakości	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podjętych działań, • liczba wspartych osób 	na bieżąco	Ośrodek Lecznico-Rehabilitacyjny, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Ośrodek Pomocy Społecznej, organizacje pozarządowe

7. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Program będzie finansowany z następujących źródeł:

- środków Miasta Rybnika (własne gminy lub powiatu),
- budżetu państwa (np. subwencje ogólne, dotacje celowe, programy resortowe),
- budżetu samorządu województwa śląskiego,
- Narodowego Funduszu Zdrowia,
- środków pochodzących z funduszy europejskich,
- Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Funduszu Pracy,
- środków finansowych własnych realizatorów Programu, w tym organizacji pozarządowych,
- innych środków (np. środków prywatnych, partnerstwo publiczno-prywatne).

Podczas realizacji Programu istotne będzie **poszukiwanie alternatywnych źródeł finansowania**. Wobec tego realizatorzy Programu będą podejmować kroki mające na celu pozyskiwanie zewnętrznych środków m.in. w ramach dostępnych programów unijnych, projektów systemowych, konkursowych, bądź innych, nakierowanych na rozwiązywanie problemów osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych.

8. ADRESACI ORAZ REALIZATORZY PROGRAMU

Głównymi adresatami Programu są osoby niepełnosprawne i przewlekle chore, ich rodziny i opiekunowie, zamieszkujące na terenie Miasta Rybnika. Odbiorcą pośrednim jest społeczność lokalna, w szczególności:

- dzieci i młodzież rybnickich placówek oświatowych,
- osoby zawodowo zajmujące się problematyką niepełnosprawności.

Realizatorami Programu są:

- wydziały i biura Urzędu Miasta Rybnika (**koordynator Programu – Wydział Polityki Społecznej**),
- jednostki organizacyjne Miasta (m.in. Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku, Powiatowy Urząd Pracy w Rybniku, Ośrodek Leczniczo-Rehabilitacyjny dla Dzieci Niepełnosprawnych Ruchowo i Umysłowo im. Jana Pawła II w Rybniku, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Rybniku, Środowiskowy Dom Samopomocy „Cogito Noster” w Rybniku, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Rybniku, Zarząd Transportu Zbiorowego w Rybniku, rybnickie placówki oświatowe, instytucje kultury),
- organizacje pozarządowe i inne podmioty, których działalność statutowa obejmuje zadania należące do sfery zadań publicznych m.in. w zakresie działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych,
- inne podmioty przewidziane ustawami, realizujące ww. zadania.

Przy realizacji Programu Miasto zamierza współpracować z:

- Powiatową Społeczną Radą do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Rybniku,
- Urzędem Marszałkowskim Województwa Śląskiego,
- Śląskim Urzędem Wojewódzkim w Katowicach,
- Narodowym Funduszem Zdrowia i podmiotami leczniczymi,
- Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ministerstwami właściwymi do spraw zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia,
- innymi jednostkami samorządu terytorialnego,
- innymi instytucjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych,
- środkami masowego przekazu w zakresie działań promocyjnych i informacyjnych.

9. MONITORING I EWALUACJA

Celem **monitoringu** będzie jak najwcześniejsze zidentyfikowanie zdarzeń, które mogą zakłócić realizację Programu oraz zapobieganie ich wystąpieniu. Monitoring polegać będzie na zbieraniu danych statystycznych, celem wyliczenia wskaźników dla określonych działań. Odpowiedzialnym za monitorowanie realizacji Programu będzie Wydział Polityki Społecznej Urzędu Miasta Rybnika. Podstawę do opracowania wyników monitoringu stanowić będą dane oraz informacje pozyskane od realizatorów Programu (raporty z podjętych działań dostarczane do 31 stycznia roku następującego po zakończeniu monitorowanego roku, za wyjątkiem roku 2020 – raport zostanie przedstawiony po realizacji I półrocza, tj. w terminie do 30 lipca 2020 r.). Zebrane dane i informacje zostaną poddane analizie, a jej wyniki będą uwzględnione w ewaluacji.

Celem **ewaluacji** będzie stałe ulepszanie skuteczności oraz efektywności zaplanowanych działań. Ewaluacja służyć będzie identyfikacji błędów i nieprawidłowości, ocenie ich wpływu na Program oraz uzyskaniu rekomendacji, jakie błędy i nieprawidłowości należy wyeliminować w przyszłości.

Ewaluacja wykonywana będzie w trakcie Programu – **ewaluacja okresowa** (w terminie do 31 marca roku następującego po zakończeniu danego roku) oraz po jego zakończeniu – **ewaluacja końcowa** (w terminie do 31 marca 2021 r.). Ewaluacja okresowa służyć będzie oszacowaniu wstępnych efektów podjętych działań. W zależności od wyników oceny działania będą modyfikowane lub podjęta zostanie decyzja o zaprzestaniu ich realizacji. Na ich podstawie opracowany zostanie kolejny program działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Natomiast ewaluacja końcowa będzie miała na celu: zebranie doświadczeń oraz wyciągnięcie wniosków na przyszłość lub też określenie nowych działań. Ewaluacji dokona **zespół ewaluacyjny**, powołany przez Prezydenta Miasta Rybnika. Raporty z ewaluacji będą przedstawiane Prezydentowi Miasta Rybnika niezwłocznie po jej dokonaniu.

10. ZAKOŃCZENIE

Program określa działania Miasta Rybnika na rzecz osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych, tj. najważniejsze oraz konieczne do realizacji w latach 2017 – 2020, zapewniające tym osobom godne i aktywne życie, a także pomoc dostosowaną do rzeczywistych potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności/choroby.

Złożoność działań, jakie należy podjąć celem realizacji Programu, wymaga zaangażowania w ich realizację wielu podmiotów: wydziałów Urzędu Miasta Rybnika wraz z jednostkami organizacyjnymi, różnych instytucji i organizacji pozarządowych. W celu właściwej realizacji Programu konieczne jest zatem **włączenie jak największej liczby partnerów oraz ich ścisła współpraca**. Przyjęte cele stanowią podstawę, wokół której winna koncentrować się działalność wszystkich podmiotów zaangażowanych w sferze niepełnosprawności. Efektywność realizowanych działań w znacznym stopniu zależy od tego, czy uda się stworzyć koalicję lokalną, która im szersza, tym większe prawdopodobieństwo, że podjęte działania okażą się skuteczne.

Działania ujęte w Programie będą realizowane przy udziale środków finansowych pochodzących z budżetu Miasta, budżetu państwa oraz PFRON. W celu zintensyfikowania działań konieczne jest poszukiwanie alternatywnych źródeł finansowania. Podejmowane zatem będą także działania, mające na celu pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych.

Do pełnej realizacji Programu niezbędna jest odpowiednia **promocja** i rozpowszechnianie informacji na jego temat wśród adresatów i realizatorów. Informacje na temat Programu udostępnione zostaną na stronie internetowej Miasta Rybnika i jednostek organizacyjnych, w szczególności podejmujących działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych.

Reasumując, realizacja działań określonych w Programie powinna być procesem ciągłym, który wymaga zaangażowania wielu podmiotów i różnych środków finansowych. Konsekwentna realizacja zaplanowanych działań oraz ścisła współpraca podmiotów w tym zakresie, mogą przynieść oczekiwane efekty oraz zamierzone rezultaty.

11.SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1. Osoby niepełnosprawne w Mieście Rybniku – wyniki narodowych spisów powszechnych w 2002 i 2011 r. (według płci, ekonomicznych grup wieku i kategorii niepełnosprawności)..	5
Tabela 2. Cele złożenia wniosków do Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku w latach 2011 – 2015 (osoby powyżej 16 roku życia)	7
Tabela 3. Cele złożenia wniosków do Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku w latach 2011 – 2015 (osoby poniżej 16 roku życia).....	7
Tabela 4. Osoby niepełnosprawne, które uzyskały orzeczenia w latach 2011 – 2015 (według rodzaju orzeczenia)	8
Tabela 5. Osoby niepełnosprawne posiadające orzeczenie o niepełnosprawności (osoby do 16 roku życia) w latach 2011 – 2015 (według przyczyny niepełnosprawności, wieku i płci)	9
Tabela 6. Osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności w latach 2011 – 2015 (według przyczyny i stopnia niepełnosprawności, wieku, płci, poziomu wykształcenia oraz zatrudnienia)	10
Tabela 7. Rodziny w trudnej sytuacji życiowej z powodu niepełnosprawności w latach 2011 – 2015.....	13
Tabela 8. Bezrobotni, poszukujący pracy oraz osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy, wieku, poziomu wykształcenia i stażu pracy w latach 2011 – 2016	14
Tabela 9. Liczba przyznanych dotacji na wsparcie/powierzenie realizacji zadań publicznych w zakresie niepełnosprawności oraz wysokość środków przeznaczonych na ten cel w latach 2011 – 2016.....	16
Tabela 10. Inwestycje miejskie dotyczące likwidacji barier architektonicznych w latach 2011 – 2016..	17
Tabela 11. Wysokość środków poniesionych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej w latach 2011 – 2016	20
Tabela 12. Liczba wniosków złożonych (Z) i rozpatrzonych pozytywnie (W) przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej w latach 2011 – 2016.....	20
Tabela 13. Usługi opiekuńcze (podstawowe), pielęgnacyjne, rehabilitacyjne i specjalistyczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2011 – 2016	21
Tabela 14. Realizacja <i>Pilotażowego programu „Aktywny samorząd”</i> w latach 2013 – 2016	22
Tabela 15. Promocja zatrudnienia i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych w latach 2011 – 2016.....	24
Tabela 16. Wysokość środków PFRON w latach 2011 – 2016 na realizację poszczególnych zadań z zakresu zatrudniania i rehabilitacji zawodowej oraz rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych	26
Tabela 17. Wykaz budynków, dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, w latach 2011 – 2016.....	29
Tabela 18. Dofinansowanie działań na rzecz osób niepełnosprawnych ze źródeł zewnętrznych w latach 2011 – 2016 (placówki oświatowe i Wydział Edukacji).....	31
Tabela 19. Nagrody i wyróżnienia Miasta w konkursie <i>„Samorząd Równych Szans”</i> w latach 2011 – 2016.....	33

Tabela 20. Mocne i słabe strony Miasta Rybnika w zakresie działań podejmowanych na rzecz osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych	37
--	----

Wykresy:

Wykres 1. Liczba wydanych orzeczeń według stopnia niepełnosprawności w latach 2011 – 2015	8
Wykres 2. Liczba wydanych orzeczeń w latach 2011 – 2015 według przyczyny niepełnosprawności (dotyczy osób powyżej 16 roku życia).....	11
Wykres 3. Wiek osób niepełnosprawnych w latach 2011 – 2015 z podziałem na przyczynę niepełnosprawności (dotyczy osób powyżej 16 roku życia)	11
Wykres 4. Osoby niepełnosprawne w latach 2011 – 2015 według zatrudnienia (dotyczy osób powyżej 16 roku życia).....	12
Wykres 5. Liczba osób bezrobotnych w Mieście Rybniku w latach 2011 – 2016	15
Wykres 6. Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych w Mieście Rybniku w latach 2011 – 2016..	15